

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

F. G. JACOBS

της 23ης Μαρτίου 2000*

Περιεχόμενα

I — Εισαγωγή	I-6457
II — Οι εθνικές ρυθμίσεις	I-6458
1. Ο νόμος περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε σύστημα συνταξιοδότησεως επαγγελματιών	I-6459
2. Το καταστατικό και ο κανονισμός συντάξεων του συνταξιοδοτικού Ταμείου ειδικευμένων ιατρών	I-6463
3. Το συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών	I-6465
III — Οι κύριες δίκες	I-6467
IV — Επί του παραδεκτού	I-6469
V — Αντικείμενο των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων	I-6469
VI — Επί του δευτέρου ερωτήματος: άρθρα 5 και 85	I-6470
1. Το δίκαιο του ανταγωνισμού και οι κλάδοι επαγγελματιών	I-6471
2. Εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, <i>ratione materiae</i>	I-6476
3. Απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων	I-6479
α) Αποτελούν οι ειδικευμένοι ιατροί επιχειρήσεις;	I-6479
β) Ενεργούν οι ειδικευμένοι ιατροί ως καταναλωτές ή ως επιχειρήσεις όταν ιδρύουν επαγγελματικό σύστημα συντάξεων;	I-6481
γ) Ενήργησε η LSV ως ένωση επιχειρήσεων;	I-6482
4. Περιορισμός του ανταγωνισμού	I-6484
α) Το πραγματικό στοιχείο: εναρμόνιση του κόστους και των παροχών επικουρικών συντάξεων για όλα τα μέλη του επαγγέλματος	I-6484
β) Το θεσμικό στοιχείο: σύσταση νομικού προσώπου για τον έλεγχο συμμορφώσεως προς τους κανόνες του συνταξιοδοτικού συστήματος και για τη διαχείρισή του	I-6486
γ) Το πολιτικό στοιχείο: αίτηση στον Υπουργό	I-6488
5. Η σχέση μεταξύ των άρθρων 5 και 85, παράγραφος 1	I-6488
VII — Το πρώτο ερώτημα: χαρακτηρισμός του Ταμείου ως επιχειρήσεως	I-6490
VIII — Το τρίτο ερώτημα: τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης	I-6492
1. Η δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86	I-6493

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2. Παράβαση των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86	I - 6494
α) Οι κανόνες με βάση τους οποίους παρέχεται στο Ταμείο αποκλειστικό δικαίωμα ασφαλίσεως	I - 6494
β) Οι κανόνες περί εξαιρέσεων από την υποχρεωτική υπαγωγή	I - 6495
IX — Συμπέρασμα	I - 6496

I — Εισαγωγή

1. Στο πλαίσιο των συζητούμενων εν προκειμένω υποθέσεων, που εκκρεμούν ενώπιον του Kantongerecht te Nijmegen (δικαστήριο του καντονίου του Nijmegen), ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί ερωτημάτων που αφορούν το σύμφωνο του ολλανδικού συστήματος υποχρεωτικής υπαγωγής σε συνταξιοδοτικά συστήματα επαγγελματικών κλάδων με τους κανόνες περί ανταγωνισμού της Συνθήκης ΕΚ. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαδικασιών που κινήθηκαν από ειδικευμένους ιατρούς οι οποίοι προσέβαλαν διαταγές εκδοθείσες από το Ταμείο συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών και τους επέβαλαν την καταβολή εισφορών στο Ταμείο επικουρικών συντάξεων.

2. Το κοινοτικό δικαίον ζήτημα είναι, κατ' ουσίαν, αν οι ισχύουσες στις Κάτω Χώρες διατάξεις περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε συστήματα επικουρικών συντάξεων για ορισμένες επαγγελματικές κατηγορίες αντίκεινται είτε στα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ) ή στα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 86, παράγραφος 1, ΕΚ και 82 ΕΚ). Όσον αφορά ειδικότερα τα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης, τίθεται το προκαταρκτικό ερώτημα αν και, υπό ποιες προϋποθέσεις, μπορεί να είναι αντίθετες προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, αποφάσεις επαγγελματικών ενώσεων που αφορούν την ίδρυση Ταμείων συντάξεων για την οικεία επαγγελματική κατηγορία, στα οποία η υπαγωγή είναι υποχρεωτική. Όσον αφορά τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86, το

προκαταρκτικό ερώτημα είναι αν φορείς της κατηγορίας του εξεταζομένου εν προκειμένω Ταμείου πρέπει να θεωρούνται επιχειρήσεις για τους σκοπούς εφαρμογής των κανόνων περί ανταγωνισμού της Συνθήκης.

3. Τα υποβληθέντα ερωτήματα και το νομικό και διαδικαστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται ταυτίζονται κατά βάση με τα τρία τελευταία ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήριο το Hoge Raad στην υπόθεση Van Schijndel και Van Veen¹. Ωστόσο, στην εν λόγω υπόθεση, ενόψει των απαντήσεων που δόθηκαν στα άλλα ερωτήματα, το Δικαστήριο δεν χρειάστηκε να εξετάσει τα ζητήματα ουσίας που ανάγονταν στο δίκαιο του ανταγωνισμού.

4. Στις υπό συζήτηση υποθέσεις τίθενται επίσης ζητήματα όμοια με αυτά που εξετάστηκαν πρόσφατα στο πλαίσιο των υποθέσεων Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken² και το Δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία στις παρούσες υποθέσεις μέχρι να αποφανθεί επί των εν λόγω προγενεστέρων υποθέσεων. Προς αποφυγή επαναλήψεων, θα παραπέμψω, σε μεγάλο βαθμό, στις προτάσεις και τις αποφάσεις επί των εν λόγω υποθέσεων. Ωστόσο, κατά την άντληση συμπερασμάτων, κατ' αναλογία, δεν θα πρέπει να λησμονείται ότι οι υποθέσεις αυτές αφορούσαν συνταξιοδο-

1 — Συνεδικασθείσες υποθέσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1995, C-430/93 και C-431/93, Van Schijndel και Van Veen κατά SPF (Συλλογή 1995, σ. I-4705).

2 — Βλ. τις προτάσεις μου της 28ης Ιανουαρίου 1999 και τις αποφάσεις της 21ης Σεπτεμβρίου 1999 στην υπόθεση C-67/96, Albany (Συλλογή 1999, σ. I-5751), συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-115/97 έως C-117/97, Brentjens' (Συλλογή 1999, σ. I-6025), και C-219/97, Drijvende Bokken (Συλλογή 1999, σ. I-6121).

τικά ταμεία για συγκεκριμένους τομείς οικονομικής δραστηριότητας τα οποία ιδρύθηκαν με βάση συλλογικές συμβάσεις μεταξύ διοικήσεων των επιχειρήσεων και εργαζομένων και τα οποία παρείχαν επικουρικές συντάξεις στους εργαζομένους σε συγκεκριμένο τομέα της βιομηχανίας, ενώ οι παρούσες υποθέσεις αφορούν Ταμείο συντάξεων που ιδρύθηκε από τα μέλη μιας επαγγελματικής κατηγορίας και χορηγεί συντάξεις στους επαγγελματίες του συγκεκριμένου χώρου.

— Δεύτερον, στις περισσότερες περιπτώσεις, η βασική σύνταξη συμπληρώνεται από τις επικουρικές συντάξεις οι οποίες παρέχονται σε συνάρτηση με την επαγγελματική δραστηριότητα, μισθωτοί ή ανεξάρτητοι. Οι συντάξεις της δεύτερης αυτής κατηγορίας καταβάλλονται συνήθως στο πλαίσιο συλλογικών συνταξιοδοτικών συστημάτων που καλύπτουν συγκεκριμένο τομέα της βιομηχανίας, ορισμένο επάγγελμα ή τους εργαζομένους συγκεκριμένης επιχειρήσεως.

II — Οι εθνικές ρυθμίσεις

5. Υπενθυμίζεται ότι το συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ολλανδία στηρίζεται σε τρεις πυλώνες:

— Πρώτον, υπάρχει η εκ του νόμου βασική σύνταξη, η οποία χορηγείται από το Δημόσιο σύμφωνα με τον *Algemene Ouderdomswet* (νόμο περί γενικού συστήματος συντάξεων γήρατος, στο εξής AOW) και τον *Algemene Nabestaandenwet* (νόμο περί γενικευμένης ασφάλισης των επιζώντων, στο εξής ANW). Με το πρώτο αυτό συνταξιοδοτικό σύστημα επιδιώκεται η παροχή στο σύνολο του πληθυσμού μιας κατ' αποκοπήν συντάξεως η οποία αντιστοιχεί σε ορισμένο ποσοστό του κατώτατου μισθού. Το ύψος της εν λόγω παροχής μειώνεται για κάθε έτος κατά το οποίο ο ενδιαφερόμενος δεν ήταν ασφαλισμένος. Η υπαγωγή στο σύστημα είναι υποχρεωτική.

— Τέλος, το εισόδημα από τις δύο ως άνω κατηγορίες συντάξεων μπορεί να συμπληρώνεται με τις αποδοχές που καταβάλλονται δυνάμει ατομικών συμβάσεων συνταξιοδοτικής ασφάλισεως ή ασφάλειας ζωής οι οποίες συνάπτονται επί προαιρετικής βάσεως (τρίτος πυλώνας).

6. Οι παρούσες υποθέσεις αφορούν ένα Ταμείο συντάξεων της δεύτερης κατηγορίας που καταβάλλει επικουρικές συντάξεις στα μέλη ορισμένης επαγγελματικής κατηγορίας, και συγκεκριμένα σε ειδικευμένους γιατρούς. Το εν λόγω Ταμείο ομοιάζει από πολλές απόψεις με το *Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten* (Ταμείο συντάξεων φυσιοθεραπευτών), στο οποίο αναφέρεται η υπόθεση *Van Schijndel και Van Veen*.

7. Ταμεία της κατηγορίας αυτής διέπονται, κατ' αρχήν, από τον *Wet betreffende verplichte deelneming in een beroeps-pensioenregeling* (νόμο περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε σύστημα συνταξιοδοτήσεως επαγγελματιών, στο εξής BrgW), της

29ης Ιουνίου 1972³. Ο νόμος αυτός ακολουθεί εν πολλοίς το πρότυπο του *Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds* (νόμου περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε κλαδικό Ταμείο συντάξεων, στο εξής: BPW), της 17ης Μαρτίου 1949, στο οποίο αναφέρονταν οι ανωτέρω υποθέσεις Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken. Στους εφαρμοστέους κανόνες περιλαμβάνονται περαιτέρω τα καταστατικά και οι κανονισμοί των εν λόγω ταμείων.

1. Ο νόμος περί υποχρεωτικής υπαγωγής σε σύστημα συνταξιοδότησεως επαγγελματιών

8. Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, εδάφιο β', του BrgW, επαγγελματίας είναι το φυσικό πρόσωπο που ασκεί σε συγκεκριμένο επαγγελματικό τομέα το επάγγελμα που αντιστοιχεί σε αυτόν τον τομέα.

9. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του BrgW, ο Υπουργός Κοινωνικών υποθέσεων και απασχολήσεως δύναται, κατόπιν αιτήσεως μας ή περισσότερων επαγγελματιών οργανώσεων που θεωρεί αρχούτως αντιπροσωπευτικές του οικείου επαγγελματικού κλάδου, να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή στο επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα (*beroepspensioenregeling*) που έχει συσταθεί από μέλη του εν λόγω επαγγέλματος για όλα τα μέλη του οικείου επαγγέλματος ή για ορισμένες κατηγορίες μελών του. Η αίτηση της επαγγελματικής οργανώσεως προς τον Υπουργό πρέπει προηγουμένως να δημοσιεύεται και να παρέχε-

ται στους ενδιαφερομένους η δυνατότητα να διατυπώνουν τις απόψεις τους⁴. Ενόψει της εκδόσεως της σχετικής αποφάσεώς του, ο Υπουργός μπορεί να συμβουλευθεί το συμβούλιο κοινωνικών και οικονομικών υποθέσεων (*Sociaal-Economische Raad*) ή το ασφαλιστικό επιμελητήριο (*Verzekeringskamer*).

10. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, ένα τέτοιο επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα μπορεί να συσταθεί με έναν από τους τρεις ακόλουθους τρόπους:

- α) ίδρυση επαγγελματικού συνταξιοδοτικού συστήματος που να ενεργεί ως το μοναδικό εκτελεστικό όργανο (*uitvoeringsorgaan*) του συστήματος αυτού·
- β) υποχρέωση των περί των πρόκειται επαγγελματιών να θέσουν σε εφαρμογή το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα μέσω ατομικών συμβάσεων ασφαλίσεως που θα συναφθούν κατόπιν ελεύθερης επιλογής του υπαγομένου στο σύστημα, με το προαναφερθέν στο στοιχείο α', επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων, εφόσον το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα προβλέπει τη δυνατότητα αυτή, ή με ασφαλιστή που έχει την απαιτούμενη άδεια.
- γ) δημιουργία συνταξιοδοτικού συστήματος του οποίου το ένα μέρος έχει τη μορφή που περιγράφεται στο στοιχείο α' και το άλλο μέρος έχει τη μορφή που περιγράφεται στο στοιχείο β'.

11. Όπως προκύπτει από τη δικογραφία, τόσο οι ασκούντες ιατρική ειδικότητα όσο και οι ασκούντες γενική ιατρική επέλεξαν τον τρόπο που περιγράφεται υπό το στοιχείο γ', για τα σχετικά μεγάλου μεγέθους επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα. Για τα άλλα δέκα συστήματα επελέγη η λύση υπό στοιχείο α'.

12. Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, του BpGW, για να μπορεί να καταστεί υποχρεωτική η υπαγωγή σε ορισμένο επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα πρέπει υποχρεωτικά να έχει συσταθεί νομικό πρόσωπο (rechtsperson) το οποίο ενεργεί

α) είτε ως Ταμείο συντάξεων θέτει σε εφαρμογή το συνταξιοδοτικό σύστημα,

β) είτε ως όργανο εποπτείας που εξασφαλίζει ότι οι επαγγελματίες τηρούν την υποχρέωσή τους να ασφαλίζονται σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο β, του BpGW,

γ) είτε εν μέρει ως Ταμείο συντάξεων και εν μέρει ως όργανο εποπτείας.

13. Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας του συστήματος συνεπάγεται την υποχρέωση εκείνων για τους οποίους συστάθηκε να τηρούν τις διατάξεις του καταστατικού και

των κανονισμών του οικείου νομικού προσώπου⁵. Παράβαση της υποχρέωσης αυτής συνεπάγεται την επιβολή κυρώσεων⁶. Τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία μπορούν να εκδίδουν διαταγές με υποχρεωτική ισχύ για την είσπραξη οφειλομένων εισφορών⁷.

14. Ο αρμόδιος υπουργός έχει την ευχέρεια να καταργεί την υποχρεωτική υπαγωγή. Η υποχρεωτική υπαγωγή καταργείται αυτομάτως εφόσον μεταβληθεί η οικονομική βάση του Ταμείου ή τροποποιηθούν το καταστατικό και οι κανονισμοί του νομικού προσώπου, εκτός αν ο υπουργός δηλώσει ότι δεν έχει αντιρρήσεις ως προς τις τροποποιήσεις⁸.

15. Ο υπουργός μπορεί να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή μόνον εφόσον πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Παραδείγματος χάρη, πρέπει να έχει γνωστοποιηθεί εγκαίρως στα μέλη του επαγγέλματος η πρόθεση της επαγγελματικής οργάνωσης να ζητήσει την έκδοση υπουργικής απόφασης περί υποχρεωτικής υπαγωγής, το σύστημα πρέπει να έχει οικονομική βάση η στερεότητα της οποίας αποδεικνύεται με αιτιολογημένη αναλογιστική μελέτη και το καταστατικό και οι κανονισμοί του νομικού προσώπου πρέπει να ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές του BpGW και να εξασφαλίζουν επαρκώς τα συμφέροντα των ασφαλισμένων των άλλων ενδιαφερομένων⁹.

5 — Άρθρο 2, παράγραφος 4, του BpGW.

6 — Άρθρο 27 του BpGW.

7 — Άρθρο 31 του BpGW.

8 — Άρθρο 2, παράγραφοι 6 και 7, του BpGW.

9 — Άρθρο 5 του BpGW.

16. Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του BrgW ορίζει ότι το καταστατικό και οι κανονισμοί του νομικού προσώπου πρέπει να περιέχουν διατάξεις, μεταξύ άλλων, σχετικά με τον ορισμό του επαγγέλματος για το οποίο ισχύει το συνταξιοδοτικό σύστημα, τη διαχείριση του νομικού προσώπου, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ασφαλισμένων, καθώς και τη στάση έναντι των προσώπων που έχουν επιφυλάξεις ηθικής τάξεως σε σχέση με κάθε μορφή ασφαλίσεως.

17. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, του BrgW, το καταστατικό και οι κανονισμοί του νομικού προσώπου πρέπει να ρυθμίζουν ορισμένα επιπλέον ζητήματα που έχουν σχέση με τη δράση του ως Ταμείου συντάξεων διαχειριζομένου το συνταξιοδοτικό σύστημα. Τα ζητήματα αυτά είναι ιδίως η σύνθεση των εσόδων και οι επενδύσεις του Ταμείου.

18. Το άρθρο 8, παράγραφος 3, του BrgW παρέχει στον αρμόδιο υπουργό την εξουσία να υιοθετεί κατευθυντήριες γραμμές (richtlijnen) σχετικά με τα ζητήματα που απαριθμούνται στις δύο πρώτες παραγράφους. Έτσι, ο υπουργός έχει υιοθετήσει τέτοιες κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη στάση έναντι των προσώπων που έχουν επιφυλάξεις ηθικής τάξεως ως προς την ασφάλιση. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν να απαλλαγούν από την υποχρέωση υπαγωγής σε επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα αν είναι σε θέση να αποδείξουν ότι δεν έχουν προσφύγει σε κανενός είδους ασφάλιση.

19. Τα άρθρα 9 και 10 του BrgW καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο ένα επαγγελματικό

Ταμείο συντάξεων πρέπει να διαχειρίζεται τα συλλεγόμενα κεφάλαια. Κατ' αρχήν, τα ταμεία συντάξεων πρέπει να μεταθέτουν τους κινδύνους που συνδέονται με τις συνταξιοδοτικές υποχρεώσεις ή να αντασφαλίζονται γι' αυτούς με τη σύναψη σχετικών συμβάσεων με ασφαλιστικές εταιρίες (άρθρο 9). Κατ' εξαίρεση, ένα Ταμείο συντάξεων μπορεί να διαχειρίζεται και να τοποθετεί το ίδιο, με δικό του κίνδυνο, τα συλλεγόμενα κεφάλαια, εφόσον υποβάλλει στις αρμόδιες εποπτικές αρχές σχέδιο διαχείρισεως και αναλογιστική μελέτη όπου εξηγείται με ποιον τρόπο προτίθεται το εν λόγω Ταμείο να αντιμετωπίσει τον οικονομικό και αναλογιστικό κίνδυνο και εφόσον έχει λάβει την έγκριση του ασφαλιστικού επιμελητηρίου (άρθρο 10).

20. Οι οικονομικές καταστάσεις Ταμείου συντάξεων, που διαχειρίζεται το ίδιο τα συλλεγόμενα κεφάλαια, πρέπει να αποδεικνύουν ότι το κεφάλαιο και το εισόδημά του αρκούν για να καλύψουν τις ανεπιλημμένες συνταξιοδοτικές του υποχρεώσεις¹⁰. Τα επαγγελματικά ταμεία συντάξεων υποχρεούνται να υποβάλλουν στο ασφαλιστικό επιμελητήριο σε τακτά χρονικά διαστήματα εκθέσεις που να εμφανίζουν με πληρότητα την οικονομική κατάσταση κάθε Ταμείου και να αποδεικνύουν ότι το Ταμείο τηρεί όλες τις επιταγές του νόμου¹¹. Το ασφαλιστικό επιμελητήριο ασκεί διαρκή εποπτεία στα διάφορα επικουρικά ταμεία συντάξεων στις Κάτω Χώρες.

21. Κατά το άρθρο 26 του BrgW, ο υπουργός μπορεί να επιτρέπει παρεκκλίσεις από μια σειρά διατάξεων του BrgW σε ατομικές περιπτώσεις. Μπορεί, παραδείγματος χάρη, να παράσχει απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής. Η απαλλαγή μπορεί να είναι

10 — Άρθρο 12 του BrgW.

11 — Άρθρα 9, παράγραφοι 2 και 3, και 10, παράγραφοι 2 έως 4 του BrgW.

χρονικά περιορισμένη ή να υπόκειται σε άλλους όρους.

22. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, η εν λόγω απαλλαγή μπορεί να χορηγείται από τον υπουργό μόνο σε ειδικές περιπτώσεις όπου η συστηματική εφαρμογή του BrgW θα είχε ως αποτέλεσμα δυσανάλογη βλάβη ατομικών συμφερόντων και όπου το οικείο Ταμείο δεν έχει προβλέψει κατάλληλες εναλλακτικές λύσεις. Ωστόσο, η δυνατότητα αιτήσεως για εξαίρεση με υπουργική απόφαση δεν πρέπει να θεωρείται ως μέσο έννομης προστασίας κατά οποιασδήποτε αποφάσεως του οικείου Ταμείου που απορρίπτει αίτηση εξαίρεσεως από την υποχρεωτική υπαγωγή.

23. Οι κατά το άρθρο 26 του BrgW εξαιρέσεις από την υποχρέωση υπαγωγής δεν επιτρέπονται για ηθικούς λόγους ή για λόγους δημοσίου συμφέροντος και μόνον. Κατά κανόνα, προτού εκδώσει τη σχετική απόφαση, ο υπουργός καλεί το ασφαλιστικό επιμελητήριο να του εκθέσει τις απόψεις του. Στην πράξη, έχουν υποβληθεί σπανίως αιτήσεις για εξαίρεση με βάση το άρθρο 26 του BrgW και καμία μέχρι τώρα δεν έχει γίνει δεκτή. Κατά της αποφάσεως του υπουργού είναι δυνατή η άσκηση προσφυγής με βάση τους γενικούς κανόνες του ολλανδικού διοικητικού δικαίου.

24. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου¹² που κατέληξε στην ψήφιση του BrgW, σκοπός του νόμου αυτού είναι να καταστήσει δυνατή την «προσαρμογή του

εισοδήματος των συνταξιούχων στην αύξηση του γενικού επιπέδου εισοδημάτων», «τη συμμετοχή των νεωτέρων μελών του επαγγέλματος, μέσω ενός συστήματος αντισταθμίσεως των εισφορών ή παραλλαγών του συστήματος, στο μεγαλύτερο κόστος των παροχών υπέρ των πρεσβυτέρων μελών του επαγγέλματος» και την «αναγνώριση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για έτη προγενέστερα της ενάρξεως ισχύος του συνταξιοδοτικού συστήματος». Η επίτευξη των στόχων αυτών με τη βοήθεια ενός κοινού πλέγματος κανόνων ήταν «δυνατοί μόνον εφόσον [οι κανόνες αυτοί] ισχύουν, κατ' αρχήν, για όλα τα μέλη του οικείου επαγγέλματος».

25. Όσον αφορά τον ελεύθερο ανταγωνισμό, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστήριξε κατά την συζήτηση στο Κοινοβούλιο¹³ τα εξής:

«[...] η διαχείριση των κλαδικών ταμείων συντάξεων έχει ως σκοπό να γίνει για το σύνολο των ασφαλισμένων (νέων και ηλικιωμένων) πραγματικότητα το από κοινωνικής απόψεως καλύτερο δυνατό συνταξιοδοτικό σύστημα. Οι συντάκτες του παρόντος νομοσχεδίου θεωρούν αδιανόητο ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι διαφορετικά όσον αφορά τα επαγγελματικά ταμεία συντάξεων. Ακριβώς όπως ένα κλαδικό Ταμείο συντάξεων, έτσι και ένα επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων δεν θα ιδρυθεί ως εμπορική επιχείρηση, αλλά ως επιχείρηση κοινωνικού σκοπού που θα λειτουργεί όσον το δυνατό καλύτερα για τους ασφαλισμένους του στο πλαίσιο της εκατέρωθεν κοινωνικής σχέσεώς τους. Κατά συνέπεια, τα εμπορικά κριτήρια δεν μπορούν να αποτελέσουν βασικό παράγοντα.

12 — Kamerstukken (documents parlementaires) II 1968/1969, 10216, αριθ. 3, σ. 9.

13 — Υπόμνημα απαντήσεως, Bijlagen Hand. (annexes aux annales parlementaires) TK 1969/1970, 10216, αριθ. 5, σ. 2.

Στο πλαίσιο αυτό, το ύψος των εισφορών των επαγγελματιών δεν θα πρέπει να καθορίζεται από το αν “θα μπορούσαν ίσως να βρουν κάτι καλύτερο και φθηνότερο στην αγορά”, αλλά από τον βαθμό της αλληλεγγύης στο σχετικό επαγγελματικό κλάδο.»

der Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (Εθνική ένωση ειδικευμένων ιατρών της ολλανδικής βασιλικής εταιρίας για την προαγωγή της ιατρικής, στο εξής: LSV) συνέστησε το 1973 ένα επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα (beroepspensioenregeling), το οποίο διέπεται από το καταστατικό (statuten) και τον κανονισμό συντάξεων (pensioenreglement).

26. Η Κυβέρνηση ανέφερε επίσης τα εξής ¹⁴:

«Σκοπός ενός σχεδίου νόμου-πλαισίου όπως το παρόν είναι να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα των μελών του συγκεκριμένου επαγγέλματος, αντιμετωπίζοντας τα μέλη αυτά ως μια σύνθετη ομάδα. Τούτο σημαίνει ότι όλα τα μέλη του συγκεκριμένου κλάδου του επαγγέλματος για το οποίο πρόκειται πρέπει να υποχρεούνται, κατ' αρχήν, να συμμετέχουν στο Ταμείο συντάξεων. Αν σε ειδικές περιπτώσεις η επιταγή αυτή οδηγήσει στη διαπίστωση ότι η εν λόγω υποχρέωση δεν αντιστοιχεί στο ατομικό συμφέρον ενός ή περισσότερων επαγγελματιών του κλάδου, η αναντιστοιχία αυτή θα πρέπει κατ' αρχήν να γίνεται δεκτή: πράγματι, κάθε πλέγμα κανόνων που ισχύει για μια ομάδα προσώπων συνεπάγεται τον περιορισμό της ελευθερίας των ατόμων.»

2. Το καταστατικό και ο κανονισμός συντάξεων του συνταξιοδοτικού Ταμείου ειδικευμένων ιατρών

27. Οι ειδικευμένοι ιατροί, εκπροσωπούμενοι από τη Landelijke Specialisten Vereniging

28. Σύμφωνα με το καταστατικό αυτό, το Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten (Ταμείο συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών, στο εξής: Ταμείο) ιδρύθηκε ως νομικό πρόσωπο κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, στοιχείο γ', του BprW και έλαβε τη μορφή ιδρύματος (Stichting), το οποίο ενεργεί εν μέρει ως ασφαλιστής για δικό του λογαριασμό και εν μέρει ως όργανο εποπτείας, στο οποίο έχει ανατεθεί να φροντίζει ώστε τα μέλη του επαγγέλματος να ασφαίζονται ατομικώς.

29. Με υπουργική απόφαση της 18ης Ιουνίου 1973 ¹⁵, η οποία εκδόθηκε βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, του BprW, η υπαγωγή στο σύστημα κατέστη υποχρεωτική μετά από αίτηση της LSV. Από 31 Ιανουαρίου 1997, ο Ordre van Medisch Specialisten (Σύλλογος ειδικευμένων ιατρών, στο εξής: OMS) αντικατέστησε τη LSV στον ρόλο της αντιπροσωπευτικής επαγγελματικής οργάνωσης. Από τους 15 000 ανεξάρτητους ή μισθωτούς ειδικευμένους ιατρούς των Κάτω Χωρών περίπου 8 000 είναι μέλη του OMS.

14 — Kamerstukken RII 1969/1970, 10216, αριθ. 5, σ. 3.

15 — Staatscourant 1973, αριθ. 121.

30. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού συντάξεων ορίζει ως υπαγόμενο στο συνταξιοδοτικό σύστημα κάθε ειδικευμένο ιατρό ο οποίος είναι εγγεγραμμένος στο μητρώο των ειδικευμένων ιατρών που είναι αναγνωρισμένοι σύμφωνα με τους εσωτερικούς κανόνες της Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst (ολλανδική βασιλική εταιρία για την προώθηση της ιατρικής), ο οποίος κατοικεί στις Κάτω Χώρες, ασκεί το επάγγελμα του ειδικευμένου ιατρού στη χώρα αυτή και δεν έχει ακόμη συμπληρώσει το 65ο έτος της ηλικίας του.

31. Το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού συντάξεων παρέχει βασικά σε δύο κατηγορίες ειδικευμένων ιατρών τη δυνατότητα να ζητήσουν απαλλαγή από την υποχρέωση υπαγωγής. Οι κατηγορίες αυτές περιλαμβάνουν, πρώτον, ειδικευμένους ιατρούς που πιθανολογείται ότι, κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους, θα ασκήσουν το επάγγελμά τους αποκλειστικά στο πλαίσιο σχέσεως εξηρημένης εργασίας, οπότε θα καλύπτονται από άλλο συνταξιοδοτικό σύστημα όπως, παραδείγματος χάρη, σύστημα διεπόμενο από τον BPW ή σύστημα που έχει ιδρύσει ο εργοδότης πριν από τις 6 Μαΐου 1972, το οποίο εξασφαλίζει συνταξιοδοτικές παροχές τουλάχιστον ισοδύναμες αυτών που παρέχονται από το Ταμείο και, δεύτερον, αυτοαπασχολούμενοι ειδικευμένοι ιατροί τα εισοδήματα των οποίων δεν υπερβαίνουν ένα σχετικά χαμηλό όριο.

32. Στις απαντήσεις τους σε γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου, τόσο η Ολλανδική Κυβέρνηση όσο και το Ταμείο ανέφεραν ότι το τελευταίο υπόκειται στους όρους που θέτει η εν λόγω διάταξη. Επομένως, απαλλαγές από την υποχρέωση υπαγωγής για λόγους πέραν των προβλεπόμενων στο εν λόγω άρθρο κατ' αρχήν αποκλείονται.

33. Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ της εξουσίας του υπουργού με βάση το άρθρο 26 του BrgW, αφενός, και της εξουσίας του Ταμείου συντάξεων με βάση το άρθρο 1, παράγραφος 2, του κανονισμού συντάξεων, αφετέρου, για την απαλλαγή μελών του επαγγέλματος από την υποχρέωση υπαγωγής, η Ολλανδική Κυβέρνηση διευκρινίζει ότι την κύρια ευθύνη της συγκροτήσεως και διαχειρίσεως του συστήματος συντάξεως έχουν τα μέλη του επαγγέλματος. Ο ρόλος των δημοσίων αρχών έγκειται απλώς στη θέσπιση κανονιστικού πλαισίου και στην παροχή εγγυήσεων για τη λειτουργία του συστήματος. Κατά συνέπεια, η εξουσία του υπουργού ως προς τις εξαιρέσεις από την υποχρεωτική υπαγωγή έχει επικουρικό χαρακτήρα σε σχέση με τη σχετική εξουσία ή υποχρέωση του Ταμείου. Ο υπουργός έχει τη δυνατότητα να παρεμβάινει μόνον στις περιπτώσεις που οι εφαρμοστέοι κανόνες (καταστατικό, κανονισμός συντάξεων, υπουργικές κατευθυντήριες γραμμές) δεν παρέχουν στο Ταμείο συντάξεων αρμοδιότητα για τη χορήγηση απαλλαγής.

34. Κατά το άρθρο 44 του κανονισμού συντάξεων, το όργανο διοικήσεως του Ταμείου έχει τη δυνατότητα, σε ειδικές περιπτώσεις, να επιτρέπει παρεκκλίσεις από τον κανονισμό συντάξεων υπέρ ορισμένων υπαγομένων στο Ταμείο προσώπων, εφόσον η παρέκκλιση δεν θίγει τα δικαιώματα άλλων προσώπων. Όπως υποστήριξε το Ταμείο, πρόκειται για κανόνα που πρέπει να εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση ιδιαίτερα ανεπιπλοκών καταστάσεων (hardheidsclausule) όπως, ενδεχομένως, στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος, ασφαλιζόμενος επί βραχύτατο χρονικό διάστημα, θα εξασφάλιζε εξαιρετικά περιορισμένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα.

35. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, οι αποφάσεις του Ταμείου ως προς την υπο-

χρεωτική υπαγωγή και τις απαλλαγές από αυτήν υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο σύμφωνα με τους κανόνες του γενικού δικαίου (Algemene wet bestuursrecht) παρά το γεγονός ότι το Ταμείο αποτελεί φορέα ιδιωτικού δικαίου.

έτους της ηλικίας τους με δυνατότητα παρατάσεως μέχρι το εικοστό έβδομο έτος·

3. Το συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών

36. Το συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών, το οποίο περιγράφεται λεπτομερώς στον κανονισμό συντάξεων του Ταμείου, προβλέπει κυρίως τα εξής:

- α) σύνταξη γήρατος η οποία καταβάλλεται από το 65ο έτος της ηλικίας των ασφαλισμένων·
- β) σύνταξη επιζώντος συζύγου η οποία ανέρχεται κατ' αρχήν στο 70 % της συντάξεως γήρατος που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου και η οποία καταβάλλεται στον/στην σύζυγο του αποβιώσαντος ασφαλισμένου·
- γ) σύνταξη ορφανού η οποία ανέρχεται στο 14 % (28 % σε περίπτωση θανάτου και των δύο γονέων) του ποσού συντάξεως γήρατος και καταβάλλεται στα τέκνα του αποβιώσαντος ασφαλισμένου μέχρι τη συμπλήρωση του δεκάτου ογδόου

δ) μηχανισμό τιμαριθμικής αναπροσαρμογής ο οποίος συνδέει τις συντάξεις με τη γενική αύξηση του επιπέδου εισοδημάτων·

ε) αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα για περιόδους προγενέστερες της ιδρύσεως του Ταμείου·

στ) σε περίπτωση ανικανότητας ασκήσεως του επαγγέλματος λόγω αναπηρίας, παραμονή στο Ταμείο ενόψει της αποκτήσεως δικαιώματος συντάξεως με καταβολή των εισφορών από το ίδιο το Ταμείο·

ζ) επικουρικές συνταξιοδοτικές παροχές επιζώντος (Risicoregeling) για τον/την επιζώντα/επιζούσα σύζυγο και τα ορφανά των ασφαλισμένων που αποβιώνουν πριν από τη συμπλήρωση του 65ου έτους. Όσο νεότερος είναι ο αποβιώσας ασφαλισμένος, τόσο υψηλότερο είναι το ποσό των επικουρικών παροχών υπέρ των επιζώντων.

37. Το συνταξιοδοτικό σύστημα έχει δύο πτυχές.

38. Η πρώτη, η οποία αποκαλείται *noptprensioen* («σύνταξη αναφοράς»), περιλαμβάνει τη σύνταξη γήρατος, τη σύνταξη του/της επιζώντος/επιζώσας συζύγου και τη σύνταξη επιζώντος τέκνου (στοιχεία α', έως γ') στην ονομαστική τους αξία, δηλαδή χωρίς προσαρμογή των συνταξιοδοτικών αποδοχών στη γενική αύξηση των εισοδημάτων σύμφωνα με το στοιχείο δ'.

39. Είναι ίσως χρήσιμο να δοθεί ένα παράδειγμα καθορισμού της *noptprensioen* (σύμφωνα με τους κανόνες που ίσχυαν το 1998). Στο πλαίσιο του συστήματος συντάξεων επιβάλλει στον άγαμο ασφαλισμένο να καταβάλλει κάθε χρόνο εισφορές για τη θεμελίωση δικαιώματος συντάξεως ονομαστικού ύψους 1 194,96 ολλανδικών φιορινίων (NLG). Αν ο ασφαλισμένος είναι έγγαμος, πρέπει επιπλέον να καταβάλλει εισφορές για τη θεμελίωση δικαιώματος για λήψη επικουρικών συνταξιοδοτικών παροχών ύψους 836,47 NLG. Επομένως, ένας άγαμος ειδικευμένος ιατρός 35 ετών ο οποίος υπήχθη στο Ταμείο το 1998 θα έχει θεμελιώσει το 2028, και κατόπιν 30 ετών συμμετοχής στο Ταμείο, δικαίωμα λήψεως συντάξεως ονομαστικού ύψους — *noptprensioen* — 35 848,80 NLG ετησίως.

40. Όσον αφορά την ασφάλιση της *noptprensioen*, ο συλλογικός επαγγελματικός φορέας των ειδικευμένων ιατρών επέλεξε τη λύση του άρθρου 2, παράγραφος 2, περίπτωση β', του *BvgW*. Τα μέλη του επαγγελματικού υποχρεούνται να ασφαλίζουν την *noptprensioen* με τη σύναψη ατομικής ασφαλιστικής συμβάσεως, αλλά μπορούν να επιλέξουν να συνάψουν την εν λόγω σύμβαση με το Ταμείο ή με ασφαλιστική εταιρία που έχει την απαιτούμενη άδεια. Κάθε πέντε χρόνια, οι ασφαλισμένοι έχουν τη δυνατότητα να επανεξετάσουν την επιλογή τους. Το Ταμείο μεριμνά για την τήρηση εκ μέρους των μελών του της υποχρεώσεώς τους ασφαλίσεως.

41. Κάθε ασφαλιστική εταιρία που παρέχει ασφάλιση για την «*noptprensioen*» οφείλει να συμβληθεί με το Ταμείο. Το Ταμείο ενεργεί, από πολλές απόψεις, ως μεσάζων μεταξύ των ειδικευμένων ιατρών και του ασφαλιστή. Παραδείγματος χάρη, το Ταμείο εισπράττει τις εισφορές για την ασφάλιση της «*noptprensioen*» και στη συνέχεια τις αποδίδει στην ασφαλιστική εταιρία.

42. Το Ταμείο και η ασφαλιστική εταιρία καθορίζουν επί αναλογιστικής βάσεως τα ασφάλιστρα για τη «*noptprensioen*» που αντιστοιχούν στην κάθε μία. Τα οφειλόμενα ασφάλιστρα ποικίλλουν αναλόγως της ηλικίας, του φύλλου και των εισοδημάτων του ασφαλισμένου, των διοικητικών εξόδων του Ταμείου ή του ασφαλιστή και της αποδόσεως των επενδύσεων στις οποίες προβαίνει το Ταμείο και ο ασφαλιστής αντιστοιχώς.

43. Η δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος περιλαμβάνει τα υπόλοιπα προαναφερθέντα στοιχεία (υπό δ' έως ζ'). Από οικονομικής απόψεως το σημαντικότερο στοιχείο είναι ο μηχανισμός τιμαριθμικής αναπροσαρμογής (δ'), ο οποίος με την εφαρμογή ενός ετησίου συντελεστή αναπροσαρμογής που καθορίζεται επί ετησίας βάσεως εξασφαλίζει την προσαρμογή των συντάξεων και των δικαιωμάτων συνταξιοδοτήσεως στην άνοδο των εισοδημάτων. Παραδείγματος χάρη, συνταξιοδοτικό δικαίωμα 1 000 NLG, το οποίο «αγοράστηκε» το 1973, άξιζε 2 074,60 NLG το 1998. Στο προηγούμενο παράδειγμα, το συνταξιοδοτικό δικαίωμα ονομαστικής αξίας 35 848,80 NLG το 2028 στην πραγματικότητα θα αντιστοιχεί πιθανώς σε πολύ υψηλότερες συνταξιοδοτικές παροχές.

44. Για τη δεύτερη πτυχή του συστήματος, ο επαγγελματικός φορέας των ειδικευμένων ιατρών επέλεξε το σχήμα που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α',

του BrgW. Το Ταμείο διαχειρίζεται τα εν λόγω στοιχεία. Οι τομείς αυτοί δεν μπορούν να ανατεθούν σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία.

μόνον παροχές επιζώντων. Τα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά συστήματα των ασκούντων γενική ιατρική και των ειδικευμένων ιατρών είναι σαφώς τα μεγαλύτερα από άποψη επενδεδυμένου κεφαλαίου.

45. Τα υπό δ' έως στ' στοιχεία χρηματοδοτούνται από εισφορές που υπολογίζονται βάσει αναλογιστικής μεθόδου. Για τα αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα (στοιχείο ε') έχουν δημιουργηθεί επαρκή αποθεματικά. Επομένως, οι σχετικές εισφορές είναι επί του παρόντος μηδενικές. Οι υπό ζ' παροχές χρηματοδοτούνται με μια μέση ετήσια εισφορά συγκεκριμένου ποσού.

49. Στις 31 Δεκεμβρίου 1997, το Ταμείο αριθμούσε 5 951 εγγεγραμμένα μέλη, 1 063 πρώην μέλη και 4 220 πρόσωπα εισπράττοντα συνταξιοδοτικές παροχές. Η τελευταία ομάδα αποτελείται από 1 238 επιζώντες/επιζώσες συζύγους, 185 επιζώντα τέκνα, 2 797 πρόσωπα εισπράττοντα συντάξεις γήρατος. Στο τέλος του 1997 το επενδεδυμένο κεφάλαιο του Ταμείου ανερχόταν σε 6 600 εκατομμύρια NLG περίπου.

46. Στο πλαίσιο του συστήματος δεν γίνεται επιλογή των κινδύνων μέσω ερωτηματολογίων ή ιατρικών εξετάσεων.

47. Το Ταμείο είναι μη κερδοσκοπικός φορέας. Τα κέρδη του διανέμονται τόσο στους συνταξιούχους όσο και στους ασφαλισμένους ως αύξηση των συνταξιοδοτικών τους δικαιωμάτων.

III — Οι κύριες δίκες

48. Όπως ανέφερε το Ταμείο, έχουν συσταθεί και άλλα επαγγελματικά συνταξιοδοτικά ταμεία στην Ολλανδία από τους φαρμακοποιούς, τους ασκούντες γενική ιατρική, τους χειρουργούς κτηνιάτρους, τους φυσιοθεραπευτές, τους οδοντιάτρους, τις μαιές, τους δικηγόρους, τους ανεξάρτητους αναλογιστές, τους χρηματιστές, τους λογιστές, καθώς και τους λιμενεργάτες που εργάζονται στις προβλήτες του λιμένος του Ρότερνταμ. Στα τέσσερα τελευταία συστήματα συμμετέχει πολύ μικρός αριθμός προσώπων. Το σύστημα που αφορά τους δικηγόρους καλύπτει πολύ περιορισμένο πεδίο και χορηγεί

50. Οι ανακόπτοντες των κυρίων δικών, ο κ. Pavlov (υπόθεση C-180/98), ο κ. Boetie Van der Schaaf (C-181/98), ο κ. Kooyman (C-182/98), ο κ. Weber (C-183/98) και ο κ. Slappendel (C-184/98) είναι ειδικευμένοι ιατροί που ασκούν το επάγγελμά τους σε νοσοκομείο της Nijmegen.

51. Δεν αμφισβητείται ότι οι ανακόπτοντες είχαν την υποχρέωση ασφάλισης στο Ταμείο μέχρι το τέλος του 1995.

52. Ωστόσο, θεωρούν ότι από 1ης Ιανουαρίου 1996 έπρεπε να απαλλαγούν της υποχρεώσεως υπαγωγής βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού του Ταμείου¹⁶. Υποστηρίζουν ότι από την ημερομηνία αυτή, δεδομένου ότι μεταβλήθηκε η συμβατική τους σχέση με το εν λόγω νοσοκομείο, ασκούν το επάγγελμά τους αποκλειστικά ως μισθωτοί, οπότε υπάγονται υποχρεωτικά σε κλαδικό Ταμείο συντάξεων υπαγόμενο στο *Bedrijfspensioenfonds voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen* (κλαδικό Ταμείο συντάξεων των εργαζομένων στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, τομέα ψυχικής και κοινωνικής προστασίας). Κατά συνέπεια, οι ανακόπτοντες έπαυσαν να καταβάλουν εισφορές στο Ταμείο.

53. Το Ταμείο αμφισβητεί ότι οι ανακόπτοντες ασκούν το επάγγελμά τους στο πλαίσιο σχέσεως εξαρτημένης εργασίας. Εξέδωσε εις βάρος τους εντάλματα πληρωμής των καθυστερημένων ασφαλιστρών.

54. Οι ανακόπτοντες προσέβαλαν τα εν λόγω εντάλματα ενώπιον του *Kantongerecht*.

55. Με παρεμπίπτουσα απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1998, το *Kantongerecht* αποφάσισε ότι, ενόψει του χαρακτήρα της συμβατικής τους σχέσεως με το νοσοκομείο,

οι ανακόπτοντες δεν μπορούσαν να στηριχθούν στη διάταξη περί απαλλαγής του άρθρου 1, παράγραφος 2, του κανονισμού του Ταμείου.

56. Κατά τη διάρκεια της δίκης οι ανακόπτοντες υποστήριξαν επίσης ότι η υποχρεωτική υπαγωγή στο Ταμείο προσέκρουε σε διάφορες διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ.

57. Με παρεμπίπτουσα απόφαση της 8ης Μαΐου 1998, το *Kantongerecht* αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα τρία ερωτήματα. Στη σχετική διάταξη περί παραπομπής το *Kantongerecht* αναφέρει ότι τα ερωτήματα ακολουθούν το πρότυπο των ερωτήσεων που είχαν υποβληθεί προηγουμένως από το ολλανδικό *Hoge Raad* στην υπόθεση *Van Schijndel και Van Veen*.

«1) Πρέπει, υπό το πρίσμα του νόμου *Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioenregeling [BprW]* (...) ένα επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων, στο οποίο η υπαγωγή είναι δυνάμει και κατ'εφαρμογήν του [BprW] υποχρεωτική για όλα τα μέλη ενός επαγγέλματος ή για μία ή περισσότερες κατηγορίες των μελών αυτών, με τα έννομα αποτελέσματα που έχει ο [BprW] (...) να θεωρηθεί ως επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 ή 90 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας;

16 — Βλ. παράγραφους 31 έως 33 ανωτέρω.

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, συνιστά η υποχρεωτική υπαγωγή στο (...) επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα των ειδικευμένων ιατρών μέτρο κράτους μέλους που αναιρεί την πρακτική αποτελεσματικότητα των εφαρμοστέων επί επιχειρήσεων κανόνων ανταγωνισμού ή αυτό συμβαίνει μόνον κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και, στην περίπτωση αυτή, κάτω από ποιες;
- 3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο τελευταίο ερώτημα, είναι δυνατόν άλλες περιστάσεις να καταστήσουν την υποχρεωτική υπαγωγή ασυμβίβαστη με τις διατάξεις του άρθρου 90 της Συνθήκης και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποιες;»

μενοι να τοποθετηθούν επί των υποβληθέντων ερωτημάτων. Εξάλλου, κατέστησαν γνωστά και περαιτέρω στοιχεία διά των εγγράφων που διαβιβάστηκαν από το εθνικό δικαστήριο, των γραπτών παρατηρήσεων και των απαντήσεων που δόθηκαν σε ερωτήσεις του Δικαστηρίου. Όλες αυτές οι πληροφορίες περιελήφθηκαν στην έκθεση επ' ακροατηρίου. Επομένως, οι ενδιαφερόμενες κυβερνήσεις είχαν την ευκαιρία να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

60. Από τα ανωτέρω στοιχεία καθώς και από τις σκέψεις 38 έως 44 της αποφάσεως Albany συνάγεται ότι τα προδικαστικά ερωτήματα υπεβλήθησαν παραδεκώς.

IV – Επί του παραδεκτού

58. Η Ελληνική Κυβέρνηση αμφισβητεί το παραδεκτό των υποβληθέντων ερωτημάτων. Κατά την άποψή της, το γεγονός ότι το παρεμπέμπον δικαστήριο δεν περιέγραψε επαρκώς το νομοθετικό και πραγματικό πλαίσιο λειτουργίας του υπό συζήτηση συστήματος κατέστησε de facto αδύνατη την εκ μέρους των ενδιαφερομένων κυβερνήσεων υποβολή γραπτών παρατηρήσεων επί των ζητημάτων που τίθενται με την προδικαστική παραπομπή.

59. Ωστόσο, από τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν η Ολλανδική και η Γαλλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή, αλλά και η Ελληνική Κυβέρνηση (για την περίπτωση που το Δικαστήριο θα έκρινε παραδεκτή την αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως) συνάγεται ότι οι πληροφορίες που περιέχονταν στις διατάξεις περί παραπομπής αρκούσαν για να μπορέσουν οι ενδιαφερό-

V – Αντικείμενο των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων

61. Με βάση την ανάλυση του Δικαστηρίου ως προς τα σχεδόν ταυτόσημα ερωτήματα στην υπόθεση Albany, τίθενται τρία ζητήματα.

62. Πρώτον, στοιχειοθετείται παράβαση των άρθρων 5 και 85 της Συνθήκης στην περίπτωση που οι δημόσιες αρχές καθιστούν υποχρεωτική την υπαγωγή σε ορισμένο επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων κατόπιν σχετικής αιτήσεως οργανισμού επαγγελμα-

τών που αντιπροσωπεύει τα μέλη του οικείου επαγγέλματος; (ερώτημα 2)

63. Δεύτερον, αποτελούν επαγγελματικά ταμεία συντάξεων, όπως αυτό για το οποίο πρόκειται στην παρούσα υπόθεση, επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 85 επ. της Συνθήκης; (ερώτημα 1)

64. Τρίτον, στοιχειοθετείται παράβαση των άρθρων 90 και 86 της Συνθήκης στην περίπτωση που ένα κράτος μέλος ιδρύει σύστημα υποχρεωτικής υπαγωγής σε συστήματα συντάξεων επαγγελματιών σαν αυτό που ιδρύθηκε στην Ολλανδία και, στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, καθιστά την υπαγωγή σε συγκεκριμένο επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων υποχρεωτική (ερώτημα 3);

65. Όπως και στην υπόθεση Albany, το τρίτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι θέτει επίσης το ζήτημα του συμβατού του συστήματος με το άρθρο 90, σε συνδυασμό με τα άρθρα 52 επ. και 59 επ. της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρα 43 ΕΚ επ. και 49 ΕΚ επ.).

66. Ωστόσο, από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι οι διάδικοι ή το εθνικό δικαστήριο εξέτασαν το ενδεχόμενο εφαρμογής των κανόνων περί του δικαιώματος ελεύθερης εγκαταστάσεως και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ή ότι η υπόθεση ενέχει στοιχείο διακρατικότητας. Εξάλλου, το ερώτημα διατυπώθηκε με βάση το τελευ-

ταίο ερώτημα στην υπόθεση Van Schijndel και Van Veen¹⁷. Στην εν λόγω υπόθεση, το Hoge Raad αρνήθηκε ρητά να υποβάλει ερώτημα σχετικά με τις θεμελιώδεις ελευθερίες που καθιερώνει η Συνθήκη. Επομένως, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι, κατά την ορθή του έννοια, το ερώτημα αναφέρεται μόνο στα άρθρα 90 και 86 της Συνθήκης.

VI — Επί του δευτέρου ερωτήματος: άρθρα 5 και 85

67. Ουδείς αμφισβητεί ότι το 1973 η LSV, η οποία κατά τον χρόνο εκείνο αποτελούσε την επαγγελματική οργάνωση που αντιπροσώπευε στην Ολλανδία τους ειδικευμένους ιατρούς, ίδρυσε το περιγραφόμενο ανωτέρω beroepspensioenregeling (κλαδικό συνταξιοδοτικό σύστημα). Κατά το Ταμείο, όλα τα μέλη της LSV ήταν κατά τον χρόνο εκείνο αυτοαπασχολούμενοι ειδικευμένοι ιατροί. Στη συνέχεια, η LSV ζήτησε από τον αρμόδιο υπουργό να καταστήσει την υπαγωγή στο σύστημα υποχρεωτική. Ο υπουργός δέχθηκε το εν λόγω αίτημα και εξέδωσε απόφαση με βάση την οποία η υπαγωγή στο ιδρυθέν από την LSV σύστημα κατέστη υποχρεωτική για όλους τους εγκατεστημένους στις Κάτω Χώρες ειδικευμένους ιατρούς.

68. Το Kantongerecht διατηρεί αμφιβολίες ως προς το συμβατό της αποφάσεως αυτής με τα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης. Η συλλογιστική του θα μπορούσε να παραφραστεί

17 — Προπαρατεθείσες υποθέσεις στην υποσημείωση 1.

ως εξής¹⁸. Οι ειδικευμένοι ιατροί μπορούν να εξομοιωθούν προς επιχειρήσεις για τους σκοπούς εφαρμογής των κανόνων περί ανταγωνισμού. Η ίδρυση του *beoerpspensioenregeling* από την LSV θα πρέπει να θεωρηθεί ως απόφαση μιας ενώσεως επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1. Η εν λόγω απόφαση περιορίζει τον ανταγωνισμό μεταξύ ειδικευμένων ιατρών και τον ανταγωνισμό στην αγορά ασφάλισης ζωής, ενώ συγχρόνως επηρεάζει τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών. Κατά συνέπεια, στοιχειοθετείται παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1. Καθιστώντας την υπαγωγή σ' αυτό το σύστημα συντάξεων υποχρεωτική, ο Κάτω Χώρες ευνοούν τη λήψη ορισμένης αποφάσεως κατά παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, και/ή ενισχύουν τα αποτελέσματά της. Επομένως, με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου, η εν λόγω απόφαση δεν συμβιβάζεται με τα άρθρα 5 και 85.

69. Το Ταμείο, η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι δεν στοιχειοθετείται παράβαση των άρθρων 5 και 85 της Συνθήκης. Προβάλλουν σχετικώς διάφορα επιχειρήματα. Υποστηρίζουν ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής *ratione materiae*, ότι δεν υφίσταται συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ούτε απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων, ότι δεν περιορίζεται ο ανταγωνισμός σε σημαντικό βαθμό, ότι το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών δεν επηρεάζεται, ότι το άρθρο 5 δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής, καθότι το άρθρο 90, παράγραφος 1, αποτελεί *lex specialis* και ότι, εν πάση περιπτώσει, το ολλανδικό σύστημα δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος.

18 — Βλ., επίσης, τα επιχειρήματα των Albany, *Drijvende Bokken* και *Brentjens* τα οποία παρουσίασε συνοπτικά στις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany, υποσημείωση 2 ανωτέρω, παράγραφοι 73 έως 76.

70. Οι ανακόπτοντες των κυρίων δικών δεν κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο. Στις παρατηρήσεις τους, τόσο η Ελληνική όσο και η Γαλλική Κυβέρνηση δεν αναφέρονται στο θέμα αυτό.

71. Στην παρούσα υπόθεση τίθεται, μεταξύ άλλων, το ζήτημα της σχέσεως των επαγγελματιών προς τους κανόνες περί ανταγωνισμού της Συνθήκης. Δεδομένου ότι πρόκειται για την πρώτη υπόθεση που αφορά μια βασική επαγγελματική κατηγορία, δηλαδή τους ιατρούς¹⁹, και, ενόψει του ότι είναι πιθανό το ζήτημα να προσλάβει μεγαλύτερη σημασία στο εγγύς μέλλον²⁰, είναι, ίσως, σκόπιμο να διατυπώσω ορισμένες προκαταρκτικές παρατηρήσεις προτού προχωρήσω στην εξέταση των άρθρων 5 και 85, παράγραφος 1.

1. Το δίκαιο του ανταγωνισμού και οι κλάδοι επαγγελματιών

72. Όπου αναφέρομαι στο παρόν κεφάλαιο σε «κλάδους επαγγελματιών» εννοώ τους ιατρούς, τους δικηγόρους, του αρχιτέκτοντες και τα συναφή επαγγέλματα²¹.

19 — Το Δικαστήριο έχει ήδη ασχοληθεί με τον καθορισμό αμοιβών από τους Ιταλούς εκτελωνιστές στην υπόθεση C-35/96, *Επιτροπή κατά Ιταλίας* (Συλλογή 1998, σ. I-3851).

20 — Επί του παρόντος αρκετές υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου αφορούν τον καθορισμό αμοιβών από δικηγόρους (υπόθεση C-35/99, *Argüino*) και αρχιτέκτοντες (C-221/99, *Conte*), την απαγόρευση συνεταιρισμού μεταξύ δικηγόρων και λογιστών (C-309/99, *Wouters* κ.λπ.), και κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς που θεσπίστηκαν από το Ισπανικό εξουσιοδοτημένων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Γραφείο ευρωπαϊκής (υπόθεση T-144/99, *EPI* κατά Επιτροπής).

21 — Βλ., σχετικά με τις δυναλώς διατυπώσεως ακριβούς ορισμού, παράγραφο 83, κατωτέρω.

73. Από άποψη δικαίου του ανταγωνισμού, οι αγορές επαγγελματικών υπηρεσιών διακρίνονται από τα ακόλουθα κύρια χαρακτηριστικά²².

74. Πρώτον, τα μέλη των επαγγελματικών αυτών κλάδων συχνά μονοπωλούν διά νόμου την παροχή των υπηρεσιών τους (παραδείγματος χάρη, οι ιατροί την παροχή υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, οι δικηγόροι την εκπροσώπηση ενώπιον δικαστηρίων, οι φαρμακοποιοί την πώληση φαρμάκων).

75. Δεύτερον, σε πολλούς επαγγελματικούς κλάδους, η είσοδος στο επάγγελμα ελέγχεται. Στις περιπτώσεις όπου το κράτος έχει τον τελευταίο ως προς την είσοδο στο επάγγελμα λόγο, τα μέλη του επαγγέλματος καθορίζουν και πάλι, παραδείγματος χάρη, τον απαιτούμενο χρόνο εκπαίδευσης, καθορίζουν το αντικείμενο των σπουδών ή επιβάλλουν εξετάσεις και ενεργούν ως εξεταστές. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι φορείς που εκπροσωπούν κατηγορίες επαγγελματιών μπορούν ακόμη και να καθορίζουν οι ίδιοι πόσα νέα μέλη μπορούν να εισέλθουν στο επάγγελμα ετησίως.

76. Τρίτον, το δικαίωμα διαφημίσεως είναι σε πολλές περιπτώσεις περιορισμένο. Οι σχετικοί κανόνες καταρτίζονται ως επί το πλείστον από τα μέλη του κλάδου και η εφαρμογή τους εξασφαλίζεται από πειθαρχικά όργανα ή μέσω των δικαστηρίων. Οι εν λόγω περιορισμοί ποικίλλουν μεταξύ πλήρους απαγορεύσεως οποιασδήποτε μορφής διαφημίσεως και λιγότερο αυστηρών περιορισμών ως προς τη δημοσιοποίηση τιμών ή τη διαφήμιση ως

προς την ποιότητα της προσφερομένης υπηρεσίας.

77. Τέταρτον, ορισμένα αντιπροσωπευτικά όργανα επαγγελματιών καθορίζουν υποχρεωτικές αμοιβές για τις υπηρεσίες που παρέχουν τα μέλη τους. Οι σχετικές ρυθμίσεις μπορούν να συνίσταται στον καθορισμό κατωτάτων αμοιβών από το ίδιο το όργανο που εκπροσωπεί την οικεία κατηγορία επαγγελματιών ή στον καθορισμό ανωτάτου ορίου αμοιβών από το κράτος μετά από διαβούλευση με τον οικείο επαγγελματικό φορέα.

78. Τέλος, για πολλά επαγγέλματα ισχύουν περιορισμοί ως προς τη δυνατότητα ασκήσεως του οικείου επαγγέλματος στο πλαίσιο συγκεκριμένων επιχειρηματικών δομών. Παραδείγματος χάρη, τα μέλη ορισμένης επαγγελματικής κατηγορίας είναι δυνατό να μη δικαιούνται να ιδρύουν ανώνυμες εταιρίες ή να συνεταιρίζονται ή να συνδέονται με σχέση εξαρτημένης εργασίας με πρόσωπα που ανήκουν σε άλλο επαγγελματικό χώρο (παραδείγματος χάρη δικηγόροι και λογιστές).

79. Οι διαφωνούντες με τους κανόνες αυτούς υποστηρίζουν ότι πρόκειται για περιορισμούς που υπονομεύουν τον ανταγωνισμό και ότι, εφόσον απαγορεύονται σε άλλες αγορές αγαθών και υπηρεσιών, δεν υπάρχει λόγος που να δικαιολογεί την ύπαρξή τους ως προς ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών.

80. Οι υπέρμαχοι των εν λόγω κανόνων υποστηρίζουν ότι οι αγορές επαγγελματικών υπηρεσιών δεν είναι συγκρίσιμες προς τις «συνήθεις» αγορές, ότι στην πραγματικότητα ο ανταγωνισμός στο πλαίσιο κάθε επαγγελματικού κλάδου είναι ισχυρός, ότι οι περιορισμοί ως προς την πρόσβαση και ως προς

22 — Βλέπε *Politique de la concurrence et professions libérales*, Paris, OCDE, 1985.

ορισμένες επαγγελματικές συμπεριφορές είναι απαραίτητοι προκειμένου να εξασφαλιστεί υψηλό ποιοτικό επίπεδο και ότι είναι υπεραπλουστευμένη η άποψη ότι τα μέλη των επαγγελματικών αυτών κατηγοριών ενεργούν ή θα έπρεπε να ενεργούν με μοναδικό κριτήριο το κέρδος.

81. Οι αντικρουόμενες αυτές απόψεις έχουν προκαλέσει σε πολλά εθνικά δίκαια ανταγωνισμού έντονες δικαστικές αντιπαραθέσεις καθώς και έντονο ακαδημαϊκή και πολιτική συζήτηση²³. Το ίδιο θα συμβεί κατ' ανάγκη και στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού²⁴.

82. Οι υπό συζήτηση υποθέσεις παρουσιάζουν ιδιαιτερότητα σε σχέση με το περιγραφέν πλαίσιο, διότι αφορούν απόφαση κλαδικής επαγγελματικής οργάνωσης ως προς επικουρικές συντάξεις και όχι ως προς μία από τις προαναφερθείσες κατηγορίες κανόνων. Ωστόσο, η απόφαση του Δικαστηρίου επί των εκδικαζομένων υποθέσεων θα συμβάλει στον καθορισμό του πλαισίου εντός του οποίου θα κρίνεται στο μέλλον η επαγγελματική συμπεριφορά και οι συναφείς ρυθμίσεις. Επομένως, είναι ανάγκη να επι-

σημανθούν τρεις δυσκολίες που επανέρχονται κατά καιρούς στο προσκήνιο.

83. Πρώτον, είναι λάθος να αντιμετωπίζονται οι διάφοροι κλάδοι επαγγελματιών ως ομοιογενής κατηγορία επιχειρηματιών. Κάθε επαγγελματίας παρέχει ένα πλέγμα υπηρεσιών. Η φύση των υπηρεσιών αυτών ποικίλλει όχι μόνο μεταξύ διαφορετικών επαγγελματιών (παραδείγματος χάρη αρχιτεκτόνων και ιατρών), αλλά και εντός του ίδιου επαγγελματικού κλάδου (παραδείγματος χάρη χειρουργοί και ψυχίατροι). Σε διεθνές επίπεδο, επαγγελματίες που προφανώς ασκούν το ίδιο επάγγελμα ενδέχεται να έχουν εκπαιδευθεί με εντελώς διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικά κράτη και να παρέχουν υπηρεσίες διαφορετικού είδους (αρχιτέκτονες, συμβολαιογράφοι). Η ύπαρξη των διαφορών αυτών αποδεικνύεται από τις δυσκολίες που παρουσιάζει η εξεύρεση κοινώς αποδεκτού ορισμού για τα κατ' ιδίαν επαγγέλματα²⁵.

84. Δεύτερον, από οικονομικής απόψεως, οι αγορές των υπηρεσιών που προέρχονται από ελεύθερους επαγγελματίες διαφέρουν σε δύο βασικά σημεία από τις συνήθεις αγορές αγαθών και υπηρεσιών.

85. Κατ' αρχάς, υπάρχουν οι λεγόμενες εξωτερικές οικονομίες. Οι εξωτερικές οικονομίες είναι οφέλη ή ζημιές (συνήθως για την κοινωνία ως σύνολο) οι οποίες δεν αποτυ-

23 — Βλ. «Πολιτική ανταγωνισμού και ελεύθεροι επαγγελματίες», βλ. υποσημείωση 22, σ. 20 έως 31 για πιο πρόσφατο απολογισμό της καταστάσεως στη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γαλλία, βλ. König, «*Ständesrechtliche Wettbewerbsbeschränkungen im gemeinsamen Markt*», Baden-Baden, 1997.

24 — Βλ., παραδείγματος χάρη, C.D., «Concurrence et professions libérales: antagonismes ou compatibilité?», *Revue du marché commun et de l'Union européenne*, 1993, σ. 23. L., Idot, «Quelques réflexions sur l'application du droit communautaire de la concurrence aux ordres professionnels», *Journal des Tribunaux, Droit européen*, 1997, σ. 73. A., Riesenkampff, et Lehr, S., «Membership of Professional Associations and Article 85 of the EC Treaty», *World Competition*, 1996, σ. 57 και H., Nyssens, «Concurrence et ordres professionnels: les trompettes de Jéricho sonnent-elles?», *Revue de droit commercial belge*, 1999, σ. 475.

25 — Το γερμανικό Bundesverfassungsgericht δέχθηκε ότι η διατύπωση νομικού ορισμού των ελευθέρων επαγγελματιών («freie Berufe» στη γερμανική) είναι αδύνατη: BVerfGE 10, 354 (364) για μια απόπειρα καθορισμού των βασικών χαρακτηριστικών των ελευθέρων επαγγελματιών βλ. «Competition Policy and the Professionals» παρατεθείσα στην υποσημείωση 22, σ. 9 έως 13.

πώνονται στις τιμές²⁶. Ευεργετικές εξωτερικές οικονομίες μπορεί, παραδείγματος χάρη, να προκύψουν συνεπεία επιστημονικών ανακαλύψεων, ενώ αρνητικές εξωτερικές οικονομίες μπορεί να δημιουργηθούν από ένα κακής ποιότητας συμβόλαιο. Είναι προφανώς ότι επαγγελματικές υπηρεσίες υψηλής ποιότητας δημιουργούν κατά κανόνα θετικές εξωτερικές οικονομίες, ενώ στο αντίθετο αποτέλεσμα οδηγεί η παροχή υπηρεσιών χαμηλής ποιότητας. Επιπλέον, η ζήτηση για επαγγελματικές υπηρεσίες είναι συχνά παρεπόμενο χαρακτηρισμό, πράγμα που σημαίνει ότι το προϊόν των υπηρεσιών αυτών (οι συμβουλές ενός δικηγόρου, τα σχέδια ενός αρχιτέκτονα) είναι ένα ενδιάμεσο προϊόν σε μια ευρύτερη αλυσίδα παραγωγής. Επομένως, η ποιότητα των υπηρεσιών αυτών έχει αποφασιστική σημασία, δεδομένου ότι αποτελεί κρίσιμο στοιχείο σε πολλούς τομείς της εθνικής οικονομίας. Το συμπέρασμα στο οποίο οδηγούν τα προεκτεθέντα είναι ότι οι ελεύθεροι επαγγελματίες δεν εξυπηρετούν απλώς τους πελάτες τους, αλλά συγχρόνως παρέχουν οφέλη στο ευρύτερο κοινό, γεγονός που σημαίνει ότι η κοινωνία έχει έναν επιπλέον λόγο να διατηρεί σε υψηλά επίπεδα τη μέση ποιότητα των υπηρεσιών τους.

86. Δεύτερον, υπάρχει το σημαντικό πρόβλημα της λεγομένης ασύμμετρης πληροφόρησης. Η ασυμμετρία αυτή μεταξύ πωλητή και αγοραστή δημιουργείται στην περίπτωση που ο αγοραστής δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει πλήρως ποια είναι η ποιότητα του προϊόντος που του παραδίδεται²⁷. Προκειμένου για ελεύθερους επαγγελματίες, το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο λόγω της φύσεως των υπηρεσιών τους που είναι ιδιαίτερα εξειδικευμένες. Ο καταναλωτής δεν μπορεί να εκτιμήσει την ποιότητα των υπηρεσιών αυτών πριν τις αγοράσει, επιθεω-

ρώντας τις (όπως θα μπορούσε, παραδείγματος χάρη, να κάνει όταν αγοράζει τυρί), αλλά μόνον αφού τις καταναλώσει. Ακόμα χειρότερα, ενδέχεται να μην μπορέσει ποτέ να αντιληφθεί αν ο ελεύθερος επαγγελματίας (παραδείγματος χάρη ιατρός, αρχιτέκτονας, δικηγόρος) του παρέσχε υπηρεσία υψηλής ποιότητας ή όχι. Αυτό σημαίνει ότι τα κίνητρα των ελευθέρων επαγγελματιών, οι οποίοι καθορίζουν οι ίδιοι πόση προσοχή αφιερώνουν σε κάθε πελάτη, είτε να μειώσουν εσκεμμένα την ποιότητα προκειμένου να εξοικονομήσουν χρόνο ή χρήματα είτε να παρασύρουν τους πελάτες να κάνουν περαιτέρω χρήση των υπηρεσιών τους χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο, είναι σημαντικά. Οι συνήθεις μέθοδοι για την εξάλειψη ή τον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών της ασύμμετρης πληροφόρησης ή, με άλλα λόγια, για την αποφυγή ενός «ανταγωνισμού προς τα κάτω», χρησιμοποιούνται στο σύνολό τους από τους ελεύθερους επαγγελματίες. Οι εξετάσεις εισόδου στο επάγγελμα αποσκοπούν στην εξασφάλιση ικανοτήτων υψηλού επιπέδου. Οι κανόνες περί επαγγελματικής ευθύνης, οι συνέπειες μιας καλής ή κακής φήμης και τα συστήματα πιστοποίησης αποτελούν κίνητρα για τη μέγιστη αξιοποίηση των ικανοτήτων αυτών. Η διαφήμιση θεωρείται από ορισμένους ως μέσο για την εξάλειψη των περιορισμών των συνεπειών της ασύμμετρης πληροφόρησης, ενώ άλλοι υποστηρίζουν ότι η διαφήμιση επιτείνει τα προβλήματα. Συμπερασματικά, προκειμένου να αντισταθμιστούν οι συνέπειες της ασυμμετρίας, είναι αναγκαία η ύπαρξη κάποιων κανόνων που να ρυθμίζουν τη λειτουργία των αγορών αυτών.

87. Η τρίτη δυσκολία είναι νομικής φύσεως. Απορρέει από τη σχέση μεταξύ κρατικών ρυθμίσεων και αυτορρυθμίσεως των επαγγελματικών ομάδων. Σε πολλά συστήματα το κράτος απονέμει κανονιστικές αρμοδιότητες σε επαγγελματικούς φορείς. Οι φορείς αυτοί μπορεί και να διέπονται από το δημόσιο δίκαιο. Η άμυνά τους σε δίκες που αφορούν

26 — Βλ. D.W. Carlton, και Peloff, J. M., *Modern Industrial Organization*, δεύτερη έκδοση, New York, 1994, σ. 115.

27 — Βλ. *Modern Industrial Organization*, παρατέθηκε στην υποσημείωση 26, σ. 538.

ζητήματα δικαίου του ανταγωνισμού περιλαμβάνει συχνά επιχειρήματα βαισιζόμενα στη σχέση τους με το κράτος. Υποστηρίζουν, παραδείγματος χάρη, ότι ο νομοθέτης προσδοκούσε από τους φορείς αυτούς ή ενθάρρυνε την κρινόμενη συμπεριφορά ή ακόμη και υποχρέωσε τον εκάστοτε φορέα να την υιοθετήσει («επιχείρημα λόγων δημοσίας τάξεως»). Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι στο δίκαιο περί ανταγωνισμού πολλών κρατών η κρατική συμπεριφορά εξαιρείται της εφαρμογής των διατάξεων περί ελεύθερου ανταγωνισμού. Επομένως, σε περιπτώσεις αφορώσες τους ελεύθερους επαγγελματίες χρειάζεται συχνά να αποδειχθεί προκαταρκτικά ποιος ευθύνεται για συγκεκριμένη συμπεριφορά ή κανόνα (το κράτος ή ο επαγγελματικός φορέας).

88. Τα συμπεράσματα στα οποία οδηγούμαι σε σχέση με τις υπό συζήτηση υποθέσεις²⁸ και γενικότερα ως προς το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού είναι τα ακόλουθα.

89. Ενόψει του ετερογενούς χαρακτήρα των διαφόρων επαγγελματιών και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των αγορών στις οποίες λειτουργούν, δεν μπορεί να εφαρμοστεί γενικός κανόνας: θα πρέπει να εκτιμηθεί προσεκτικά σε κάθε περίπτωση αν συγκεκριμένος περιορισμός συμπεριφοράς οδηγεί στην πραγματικότητα, στη συγκεκριμένη αγορά, σε περιορισμό του ανταγωνισμού

κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης²⁹.

90. Επιπλέον, θα πρέπει να εξεταστεί αν το άρθρο 85, παράγραφος 3 (οσάκις συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του), μπορεί να ερμηνευθεί έτσι ώστε να καλύπτει και την ανάγκη για την ποιότητα των επαγγελματικών υπηρεσιών και την σημασία της για το κοινωνικό σύνολο³⁰.

91. Επομένως, οι κανόνες περί των εκατέρωθεν ευθυνών των κρατών μελών και των ελευθέρων επαγγελματιών είναι ανάγκη να εφαρμόζονται με ιδιαίτερη προσοχή. Τα κρίσιμα ζητήματα θα είναι αν και υπό ποιους όρους μπορεί μια κατηγορία ελευθέρων επαγγελματιών να επικαλείται λόγους δημοσίας τάξεως και με βάση ποια επιχειρήματα ένα κράτος μέλος μπορεί να δικαιολογεί την κανονιστική του παρέμβαση στη λειτουργία του ανταγωνισμού στο πλαίσιο συγκεκριμένου ελεύθερου επαγγέλματος.

92. Θα κλείσω το κεφάλαιο αυτό με το ακόλουθο σχόλιο. Υποστήριξα ότι οι ιδιαιτερότητες των αγορών επαγγελματικών υπηρεσιών απαιτούν κάποιο είδος ρύθμισης. Οι διαφωνούντες με την αυτορρύθμιση των διαφόρων κλάδων ελευθέρων επαγγελματιών εμμένουν στην άποψη ότι οι όροι λειτουργίας των ελευθέρων επαγγελματιών θα έπρεπε να ρυθμίζονται από το κράτος ή τουλάχιστον από ελεγχόμενους από το κράτος κανονιστικούς φορείς, δεδομένου ότι υφίσταται κίνδυνος καταχρήσεων των κανονιστικών εξουσιών. Ο πολύπλοκος

29 — Βλ. επίσης παραγράφους 251 και 252 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

30 — Βλ. παράγραφο 193 και υποσημείωση 90 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

28 — Βλ. σχετικά με το πρώτο και το τρίτο από τα ακόλουθα συμπεράσματα, παραγράφους 137 και 162 κατωτέρω.

χαρακτήρας των υπηρεσιών αυτών και η διαρκής εξέλιξή τους που οφείλονται στις ταχιάως μεταβαλλόμενες γνώσεις και τις τεχνικές προόδους καθιστούν δυσχερή τη θέσπιση των αναγκαίων λεπτομερών και σύγχρονων κανόνων για τα κοινοβούλια και τις κυβερνήσεις. Η αυτορρύθμιση από μέλη των επαγγελματιών, που είναι γνώστες του αντικειμένου, είναι συχνά η πλέον ενδεδειγμένη, διότι έχει το πλεονέκτημα της αναγκαίας ευελιξίας. Επομένως, το ζητούμενο για κάθε σύστημα δικαίου του ανταγωνισμού είναι κυρίως η αποτροπή καταχρήσεως των κανονιστικών εξουσιών, χωρίς παράλληλη κατάργηση της ρυθμιστικής αυτονομίας των αντιπροσωπευτικών οργάνων των ελευθέρων επαγγελματιών.

93. Με αφετηρία τα ανωτέρω και υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων των διαδίκων θα προχωρήσω στη συνέχεια στην ανάλυση των άρθρων 85, παράγραφος 1, και 5, της Συνθήκης.

2. Εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, *ratione materiae*

94. Κατά το Ταμείο και την Ολλανδική Κυβέρνηση, η απόφαση των ειδικευμένων ιατρών να ιδρύσουν επαγγελματικό σύστημα συντάξεων και να ζητήσουν από τον αρμόδιο υπουργό να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή σ' αυτό ευρίσκεται *ratione materiae* εκτός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 85,

παράγραφος 1. Κατά τη γνώμη τους, η λύση που υιοθέτησε το Δικαστήριο στην υπόθεση Albany³¹, όσον αφορά τις συλλογικές συμβάσεις μεταξύ διοικήσεως και εργαζομένων σε θέματα κλαδικών συστημάτων συντάξεων, μπορεί να ισχύσει κατ' αναλογία και στις παρούσες υποθέσεις. Στη σκέψη 64 της εν λόγω αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω συλλογική σύμβαση, συνεπεία της φύσεως και του σκοπού της, δεν ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Η Επιτροπή προτείνει παρόμοια λύση, στην περίπτωση που το Δικαστήριο δεν δεχθεί τη βασική γραμμή της συλλογιστικής της, ότι δηλαδή οι ειδικευμένοι ιατροί που συνάπτουν συμφωνία περί επικουρικών συντάξεων θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως καταναλωτές και όχι ως επιχειρήσεις³².

95. Το Ταμείο και η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζουν, κατ' αρχάς, ότι δεν υφίσταται σημαντική διαφορά μεταξύ των ολλανδικών διατάξεων περί κλαδικών συνταξιοδοτικών συστημάτων και συνταξιοδοτικών συστημάτων ελευθέρων επαγγελματιών. Η οδηγία 98/49/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1998, για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων επικουρικής συντάξεως των μισθωτών και μη μισθωτών που διακινούνται εντός της Κοινότητας³³, δεν διακρίνει μεταξύ συντάξεων για μισθωτούς και συντάξεων για μη μισθωτούς. Δεύτερον, αρκετά από τα στοιχεία της συλλογιστικής της αποφάσεως Albany μπορούν να βρουν άμεση εφαρμογή στις παρούσες υποθέσεις: τα άρθρα 3, περίπτωση θ', και 2 της Συνθήκης (νυν, κατόπιν τροπο-

31 — Παρατεθείσα στην υποσημείωση 2.

32 — Βλ. παραγράφους 114 έως 121 κατωτέρω.

33 — ΕΕ L 209, σ. 46.

ποιήσεως, άρθρα 3, περίπτωση j), ΕΚ και 2 ΕΚ³⁴ είναι εξ ίσου σημαντικά εν προκειμένω, η απόφαση στις υπό συζήτηση υποθέσεις ελήφθη επίσης μετά από συλλογικές συνεννοήσεις³⁵ και ο κοινωνικός σκοπός της αποφάσεως είναι ταυτόσημος με αυτόν στον οποίο αναφέρεται η απόφαση Albany³⁶.

96. Κατ' αρχάς, θεωρώ ότι η απόφαση Albany, αυτή καθαυτή, αφορά σαφώς μόνον την ειδική περίπτωση συλλογικών συμβάσεων μεταξύ διοικήσεως και εργαζομένων ως προς τους όρους εργασίας και απασχολήσεως.

97. Τούτο συνάγεται από τη συλλογιστική στις σκέψεις 53 έως 60 της αποφάσεως, η οποία μπορεί να συνοψιστεί στα εξής: η Συνθήκη και η συμφωνία για την κοινωνική πολιτική ενθαρρύνουν τις συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ διοικήσεων και εργαζομένων, εξ ου συνάγεται ότι το είδος αυτό συγκεντρώσεως μεταξύ οικονομικών παραγόντων είναι κατά κανόνα σύννομο³⁷. Παράλληλα, είναι επίσης σαφές ότι οι συλλογικές συμβάσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων σχετικά με τους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας, στις οποίες καταλήγουν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις, περιέχουν κατ' ανάγκη ορισμένους περιορισμούς του ανταγωνισμού³⁸. Εφόσον η Συνθήκη ενθαρρύνει τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, οι αναγκαίες συνέπειες αυτών, δηλαδή ορισμένοι περιορισμοί του ανταγωνισμού, δεν είναι δυνατό να απαγορεύονται από το άρθρο 85, παράγραφος 1³⁹.

98. Επομένως, η εν λόγω συλλογιστική βασίζεται σε δύο ειδικά χαρακτηριστικά των συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ διοικήσεων και εργαζομένων, δηλαδή στο ότι ενθαρρύνονται ρητώς από το κοινοτικό δίκαιο και στο ότι συνεπάγονται κατ' ανάγκη ορισμένους περιορισμούς του ανταγωνισμού. Το Δικαστήριο δέχθηκε, κατά συνέπεια, στις σκέψεις 60 έως 64 της αποφάσεως ότι μια συμφωνία, προκειμένου να εξαιρείται των απαγορεύσεων περιορισμού του ανταγωνισμού, πρέπει όχι μόνο να επιδιώκει κοινωνικό σκοπό, αλλά και να είναι συγκεκριμένης φύσεως, δηλαδή να συνιστά συλλογική σύμβαση που έχει επιτευχθεί μετά από συλλογικές διαπραγματεύσεις μεταξύ διοικήσεως και εργαζομένων.

99. Δεύτερον, φρονώ ότι η ειδική αυτή απαλλαγή ως προς τις συλλογικές συμβάσεις μεταξύ διοικήσεων και εργαζομένων δεν μπορεί να επεκταθεί ή να εφαρμοστεί κατ' αναλογία επί άλλων ειδών συμβάσεων ή αποφάσεων. Υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, αναφέρεται ρητώς σε όλα τα είδη εναρμονισμένων πρακτικών. Επιπλέον, στις παρούσες υποθέσεις απουσιάζουν τα δύο κρίσιμα στοιχεία της υποθέσεως Albany. Οι κανόνες συμπεριφοράς των ελευθέρων επαγγελματιών και οι κανονισμοί που θεσπίζονται από τα συλλογικά τους όργανα δεν περιέχουν κατ' ανάγκη περιορισμούς του ανταγωνισμού, καμία δε διάταξη της Συνθήκης δεν ενθαρρύνει ρητώς τις συγκεντρώσεις μεταξύ μη μισθωτών επαγγελματιών. Κατά συνέπεια, η σύγκρουση μεταξύ δύο ομάδων κανόνων της Συνθήκης, η οποία στην περίπτωση της υποθέσεως Albany επέβαλε «ερμηνεία της Συνθήκης στο σύνολό της κατά τρόπο αποτελεσματικό και συνεπή, δεν ανακύπτει εν προκειμένω».

34 — Σκέψη 54 της αποφάσεως.

35 — Σκέψη 59 της αποφάσεως.

36 — Σκέψη 63 της αποφάσεως.

37 — Σκέψεις 54 έως 58 της αποφάσεως.

38 — Σκέψη 59 της αποφάσεως.

39 — Σκέψη 60 της αποφάσεως.

100. Στην πραγματικότητα, το Ταμείο και η Ολλανδική Κυβέρνηση καλούν το Δικα-

στήριο να δημιουργήσει εξαίρεση από τους κανόνες απαγορεύσεως περιορισμού του ανταγωνισμού βάσει του κοινωνικού σκοπού και μόνον ορισμένης συμφωνίας. Τούτο επιβεβαιώνεται και από τις γραπτές παρατηρήσεις τους όπου υποστήριξαν τα εξής. Με την απόφαση της LSV επιδιώκεται κοινωνικός σκοπός, ο οποίος συνίσταται στην εξασφάλιση επικουρικών συντάξεων όχι μόνο σε μέλη του επαγγέλματος, αλλά και στις/στους συζύγους και τα τέκνα τους. Περαιτέρω, οι επικουρικές συντάξεις αποτελούν ζήτημα μεγάλης κοινωνικής σημασίας, γεγονός που αναγνωρίστηκε με την έκδοση από τον κοινοτικό νομοθέτη της προαναφερθείσας οδηγίας για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων επικουρικής συντάξεως των μισθωτών και μη μισθωτών που διακινούνται εντός της Κοινότητας⁴⁰. τέλος, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα κράτη μέλη παραμένουν αρμόδια για την οργάνωση των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στην επικράτειά τους⁴¹.

101. Όσον αφορά το πρώτο από τα δύο αυτά επιχειρήματα, έχω ήδη πει ότι στο κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού δεν υπάρχει γενική εξαίρεση καλύπτουσα τον τομέα των κοινωνικών ασφαλίσεων⁴². Σε αντίθεση με πολλά εθνικά δίκαια του ανταγωνισμού, οι κοινοτικοί κανόνες ισχύουν κατ' αρχήν για όλους τους τομείς της οικονομίας. Και τούτο διότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία, οι τομείς που εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής των κανόνων περί ανταγωνισμού πρέπει να κατονομάζονται ρητά στη Συνθήκη⁴³. Η απαλλαγή από τις συνέπειες εφαρμογής των κανόνων περί προστασίας του ανταγωνισμού των συλλογικών συμβάσεων μεταξύ διοικήσεως και εργαζομένων, που έγινε δεκτή στην απόφαση Albany, δεν αντιφάσκει προς την εν λόγω νομολογία, καθόσον δεν βασίζεται απλώς στο αντικείμενο των συμβάσεων αυτών, αλλά, κυρίως, στο πλαίσιο εντός του οποίου συνάπτονται⁴⁴. Επιπλέον, το γεγονός ότι η Κοινότητα επιδιώκει ορισμένη πολιτική, πράγμα που συμβαίνει, παραδείγματος χάρι, στον χώρο των επικουρικών συντάξεων, δεν εξαιρεί τον τομέα αυτό της οικονομίας από την εφαρμογή των κανόνων για την προστασία του ανταγωνισμού⁴⁵. Επομένως, το Δικαστήριο εφαρμόζει παγίως τους κανόνες για την προστασία του ανταγωνισμού στον χώρο της κοινωνικής ασφάλισης. Το καλύτερο σχετικό παράδειγμα αποτελούν οι αποφάσεις στις υποθέσεις Albany, Brentjens' και Drijvende Bokken, όπου το Δικαστήριο χαρακτήρισε τα οικεία κλαδικά ταμεία συντάξεων ως επιχειρήσεις για τους σκοπούς του άρθρου 86 και εξέτασε το συμβατό των επιμάχων κανόνων προς τα άρθρα 90 και 86 της Συνθήκης.

102. Όσον αφορά το τρίτο επιχειρήμα, η αρμοδιότητα των κρατών μελών να νομοθετούν σε συγκεκριμένο τομέα δεν επηρεάζει την υποχρέωση των κρατών αυτών⁴⁶ (και, κατά μείζονα λόγο, την υποχρέωση ιδιωτικών φορέων) να συμμορφώνονται προς τις απαγορεύσεις της Συνθήκης.

103. Επομένως, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 85, παράγραφος 1, μπορεί να τύχει εφαρμογής *ratione materiae*.

40 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 33.

41 — Υπόθεση της 7ης Φεβρουαρίου 1984, 238/82, Duphar κ.λπ. (Συλλογή 1984, σ. 523, σκέψη 16).

42 — Βλ. παραγράφους 123 έως 130 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany, παρατεθείσα στην υποσημείωση 2.

43 — Βλ. παραδείγματος χάρι συνεκδικασθείσες υποθέσεις της 30ής Απριλίου 1986, 209/84 έως 213/84, Asjes κ.λπ. (Συλλογή 1986, σ. 1425, σκέψη 40).

44 — Για περαιτέρω λεπτομέρειες βλ. παραγράφους 183 έως 185 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

45 — Για περισσότερες λεπτομέρειες και παραπομπές βλ. την παράγραφο 126 των προτάσεών μου στην απόφαση Albany.

46 — Απόφαση της 28ης Απριλίου 1998, C-120/95, Decker (Συλλογή 1998, σ. I-1831).

3. Απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων

104. Το Ταμείο, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι η απόφαση της LSV να ιδρύσει το Ταμείο συντάξεων για το οποίο πρόκειται και να ζητήσει από τον αρμόδιο υπουργό να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή σ' αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων» κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Στο σημείο αυτό ανακλύπουν τρία χωριστά ζητήματα.

α) Αποτελούν οι ειδικευμένοι ιατροί επιχειρήσεις;

105. Το πρώτο ζήτημα έγκειται στο αν οι ειδικευμένοι ιατροί πρέπει να χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, εφόσον παρέχουν ιατρικές υπηρεσίες έναντι αμοιβής.

106. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένας από τους διαδίκους δεν ισχυρίστηκε ότι οι μη μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί δεν εμπίπτουν εξ ορισμού στο πεδίο εφαρμογής *ratione personae* των κανόνων περί ανταγωνισμού. Ωστόσο, το Ταμείο υποστηρίζει ότι οι μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επιχειρήσεις.

107. Κατά τον σχετικό γενικό ορισμό, «στην έννοια της επιχειρήσεως εμπίπτει κάθε μονάδα ασκούσα οικονομική δραστηριότητα ανεξαρτήτως της νομικής της καταστάσεως και του τρόπου χρηματοδοτήσεώς της»⁴⁷. Δεδομένου ότι, με βάση τη λειτουργική αυτή προσέγγιση στερείται σημασίας, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επιχειρήσεις και τα φυσικά πρόσωπα⁴⁸. Ο κανόνας αυτός θεμελιώνεται στην ιδέα ότι δεν πρέπει να παρέχεται πλεονέκτημα με βάση τη νομική μορφή του φορέα που ασκεί την οικονομική δραστηριότητα. Η άσκηση οικονομικής δραστηριότητας συνίσταται στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών σε δεδομένη αγορά⁴⁹. Η εν λόγω δραστηριότητα πρέπει να μπορεί να ασκηθεί, τουλάχιστον κατ' αρχήν, με σκοπό την αποκομίση κέρδους⁵⁰.

108. Εφαρμόζοντας τις ανωτέρω αρχές στους ελεύθερους επαγγελματίες, το Δικαστήριο κατέταξε, στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ιταλίας⁵¹, χαρακτήρισε τους Ιταλούς εκτελωνιστές ως επιχειρήσεις.

109. Στην εν λόγω υπόθεση, η Ιταλική Δημοκρατία είχε υποστηρίξει ότι οι εκτελω-

47 — Απόφαση της 23ης Απριλίου 1991, C-41/90, Höfner και Elser (Σύλλογη 1991, σ. I-1979, σκέψη 21).

48 — Βλ. υπόθεση C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, προπαραθεσίσα στην υποσημείωση 19, σκέψεις 36 έως 38 της αποφάσεως (στην οποία γίνεται λεπτομερέστερη αναφορά στις παραγράφους 108 έως 110 κατωτέρω) τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Lenz στην υπόθεση *Hydrotherm Gerätebau*, σημείο Β, 1 (απόφαση της 12ης Ιουλίου 1984, 170/83, Σύλλογη 1984, σ. 2999)· βλ. επίσης απόφαση 76/743/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Ιουλίου 1976, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/28.996 — Reuter/BASF) (εφευρέτης) (JO L 254, σ. 40, δεν υπάρχει επίσημη ελληνική μετάφραση) και την απόφαση 78/516/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 26ης Μαΐου 1978, σχετικά με τη διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (υπόθεση IV/29.559 — RAI/Unitel) (τραγουδιστής όπερας) (EE L 157, σ. 39, δεν υπάρχει επίσημη ελληνική μετάφραση).

49 — Απόφαση της 16ης Ιουνίου 1987, 118/85, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Σύλλογη 1987, σ. 2599, σκέψη 7).

50 — Βλ. παράδειγματος *χάρη* τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Tesouro στην υπόθεση C-364/92 (απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1994, SAT Fluggesellschaft, Σύλλογη 1994, σ. I-43), παράγραφος 9.

51 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, προπαραθεσίσα στην υποσημείωση 19.

νιστές ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες όπως οι δικηγόροι, οι εκτιμητές ή οι διερμηνείς· ωστόσο, οι εκτελωνιστές δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως επιχειρήσεις λόγω της φύσεως των υπηρεσιών που παρείχαν και επειδή η άσκηση του επαγγέλματός τους προϋπέθετε παροχή σχετικής αδείας και συνεπαγόταν την τήρηση ορισμένων όρων.

110. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η δραστηριότητα των εκτελωνιστών είχε οικονομικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι συνίστατο στην έναντι αμοιβής παροχή υπηρεσιών συνισταμένων στην διεκπεραίωση διαδικασιών εκτελωνισμού (συμπεριλαμβανομένων συμπληρωματικών υπηρεσιών επί νομισματικών, εμπορικών και φορολογικών θεμάτων) και καθότι έφεραν τον οικονομικό κίνδυνο που συνεπαγόταν η άσκηση του επαγγέλματός τους. Το γεγονός ότι επρόκειτο για διανοητική δραστηριότητα, η οποία προϋπέθετε την παροχή σχετικής αδείας και μπορούσε να ασκηθεί χωρίς να προϋποθέτει ουσιώδες οργανωτικό πλαίσιο, δεν αρκούσε για να θέσει την εν λόγω δραστηριότητα εκτός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 85, της Συνθήκης.

111. Η ίδια συλλογιστική μπορεί να ισχύσει και στις παρούσες υποθέσεις. Οι μη μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί παρέχουν ως ανεξάρτητοι οικονομικοί παράγοντες υπηρεσίες στην αγορά των ειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών. Για τις υπηρεσίες αυτές ζητούν και εισπράττουν αμοιβή από τους ασθενείς τους. Φέρουν οι ίδιοι τον οικονομικό κίνδυνο που συνεπάγεται η άσκηση της εν λόγω δραστηριότητας. Ο πολύπλοκος και τεχνικός χαρακτήρας των υπηρεσιών τους και το γεγονός ότι η άσκηση του επαγγέλματός υπόκειται σε συγκεκριμένους κανόνες δεν ασκούν επι-

ροή όσον αφορά την κατάταξή τους για τους σκοπούς εφαρμογής των κανόνων περί προστασίας του ανταγωνισμού.

112. Η κατάταξη των μισθωτών ειδικευμένων ιατρών είναι δυσκολότερη. Κατ' αρχήν, μισθωτοί που παρέχουν εργασία έναντι αμοιβής ευρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1⁵². Ωστόσο, οι μισθωτοί επαγγελματίες δεν είναι κοινός «εργαζόμενος». Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο «μισθός» τους συνδέεται άμεσα με τα κέρδη και τις ζημιές του εργοδότη τους και στην πραγματικότητα δεν εργάζονται «υπό τη διεύθυνση» του εργοδότη αυτού. Επομένως, αποτελούν μια από τις οριακές κατηγορίες στις οποίες αναφέρθηκε με τις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany⁵³. Ωστόσο, στις υπό κρίση υποθέσεις δεν είναι ανάγκη να κριθεί το ζήτημα κατά οριστικό τρόπο, καθότι κατά τον χρόνο εκδόσεως της υπό συζήτηση αποφάσεως όλα τα μέλη της LSV ήταν μη μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί.

113. Κατόπιν των ανωτέρω, οι μη μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί, όπως τα μέλη της LSV κατά τον κρίσιμο χρόνο, πρέπει να θεωρούνται ως επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

52 — Βλ., τις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 2, παράγραφοι 209 έως 217, και προοφάτως, την απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999, C-22/98, Becu κ.λπ. (Συλλογή 1999, σ. I-5665, σκέψεις 24 έως 26).

53 — Παράγραφος 217 των προτάσεών μου.

β) Ενεργούν οι ειδικευμένοι ιατροί ως καταναλωτές ή ως επιχειρήσεις όταν ιδρύουν επαγγελματικό σύστημα συντάξεων;

114. Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι οι μη μισθωτοί ειδικευμένοι ιατροί ασκούν οικονομική δραστηριότητα, οσάκις παρέχουν ιατρικές υπηρεσίες έναντι αμοιβής. Υποστηρίζει, ωστόσο, ότι στις παρούσες υποθέσεις οι ειδικευμένοι ιατροί δεν ενήργησαν ως επιχειρήσεις, αλλά ως τελικοί καταναλωτές. Η Επιτροπή εξομοιώνει την κοινή απόφασή τους να ιδρύσουν σύστημα επικουρικών συντάξεων προς απόφαση πραγματοποιήσεως επενδύσεων στις χρηματαγορές ή αγοράς εξοχικής κατοικίας. Γίνεται δεκτό ότι οι δραστηριότητες του τελικού καταναλωτή βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής των κανόνων περί προστασίας του ανταγωνισμού.

115. Οσάκις φυσικά πρόσωπα χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις, πρέπει κατά τη γνώμη μου να γίνεται διάκριση μεταξύ δραστηριοτήτων αναγομένων στην οικονομική σφαίρα και δραστηριοτήτων προσωπικής φύσεως. Σε αντίθεση με τα νομικά πρόσωπα που δεν έχουν «ιδιωτική ζωή», τα φυσικά πρόσωπα μπορούν να ενεργούν είτε υπό την ιδιότητά τους ως τελικών καταναλωτών. Δεδομένου ότι τα άρθρα 85 επ. της Συνθήκης εφαρμόζονται μόνον επί «επιχειρήσεων», τα φυσικά πρόσωπα που ενεργούν υπό την ιδιότητα του τελικού καταναλωτή δεν υπόκεινται στους κανόνες περί προστασίας του ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, ελεύθεροι επαγγελματίες που συμφωνούν να οργανώσουν διακοπές στις Μπαχάμες ή να αγοράσουν εισιτήρια όπερας δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγρα-

φος 1, της Συνθήκης. Αντίθετα, όταν ιατροί αγοράζουν ιατρικό εξοπλισμό ή δικηγόροι ανοικιάζουν γραφεία, ενεργούν εντός της σφαίρας της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να τύχουν εφαρμογής οι κανόνες περί προστασίας του ανταγωνισμού.

116. Επομένως, στις υπό εξέταση υποθέσεις, το ζήτημα είναι σε ποια κατηγορία πρέπει να υπαχθούν οι εισφορές ελεύθερου επαγγελματία σε σύστημα συντάξεων δευτέρου πυλώνα στο πλαίσιο του ολλανδικού πλαισίου.

117. Η Επιτροπή υποστηρίζει τα εξής. Όταν ένας εργοδότης καταβάλλει συνταξιοδοτικές εισφορές για τους υπαλλήλους του (γίνεται γενικώς δεκτό ότι οι εισφορές αυτές πρέπει να χαρακτηρίζονται ως αμοιβή), οι σχετικές καταβολές εντάσσονται στην κυρία οικονομική δραστηριότητα του εργοδότη⁵⁴. Στην περίπτωση των μη μισθωτών ελεύθερων επαγγελματιών, εργοδότης και εργαζόμενος είναι ένα και το αυτό πρόσωπο και, ως εκ τούτου, δεν τίθεται θέμα αποδοχών. Επομένως, η δημιουργία συστήματος επικουρικής συντάξεως για τον ίδιο τον ελεύθερο επαγγελματία δεν συνιστά δραστηριότητα προσομοιάζουσα, παραδείγματος χάρη, προς την αγορά νέου ιατρικού εξοπλισμού, αλλά συνιστά δραστηριότητα ατομικής κατανάλωσης.

118. Η συλλογιστική αυτή δεν με πείθει απολύτως. Κατά τη γνώμη μου, θα πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ επαγγελματικών εσόδων που παραμένουν στη σφαίρα της «επιχειρήσεως» του ελεύθερου επαγγελματία και επανεπενδύονται σ' αυτήν και εσόδων που

⁵⁴ — Βλ., επίσης, παράγραφο 229 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

εξέρχονται οριστικά από τη σφαίρα αυτή προκειμένου να επενδυθούν για προσωπικές δαπάνες.

119. Οσάκις ο ελεύθερος επαγγελματίας χρησιμοποιεί ένα μέρος των εσόδων του για να συνάψει επί προαιρετικής βάσεως συμβόλαιο ασφάλειας ζωής του τρίτου πυλώνα με ασφαλιστική εταιρία, το αντίστοιχο εισόδημα έχει εξέλθει της επαγγελματικής του σφαίρας και επενδύεται στην προσωπική σφαίρα. Τούτο επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η ίδια επένδυση θα μπορούσε να γίνει με προσωπικά εισοδήματα προερχόμενα, παραδείγματος χάρι, από αμπελώνα ανήκοντα στην οικογένεια του ελεύθερου επαγγελματία. Επομένως, η εν λόγω επένδυση μοιάζει με την αγορά πίνακα ζωγραφικής μεγάλης αξίας ή παραθεριστικής κατοικίας.

120. Αντίθετα, οι εισφορές για την κατοχύρωση συντάξεων του πρώτου και του δεύτερου πυλώνα ελεύθερου επαγγελματία. Δεν οφείλεται σε σύμπτωση το γεγονός ότι τα αντίστοιχα συστήματα καλούνται *επαγγελματικά* συνταξιοδοτικά συστήματα (*beroepspensioenregeling*): η υπαγωγή στα συστήματα αυτά αρχίζει και τελειώνει όπου και η άσκηση του επαγγέλματος: όλα τα μέλη ορισμένου επαγγέλματος υπάγονται στο ίδιο σύστημα δεύτερου πυλώνα ασφάλισης, ενώ δεν είναι δυνατή η υπαγωγή τρίτων η σύνταξη που πρόκειται να κατοχυρωθεί και, κατά συνέπεια, οι εισφορές που πρόκειται να καταβληθούν ποικίλλουν ανάλογα με τα επαγγελματικά εισοδήματα του ασφαλισμένου. Σε τελική ανάλυση, τα επαγγελματικά συστήματα συντάξεων δημιουργούν ένα μηχανισμό κατανομής σε σχετικά εκτεταμένο χρονικό διάστημα *επαγγελματικών* (κατ' αντιδιαστολή προς τα προσωπικά) εισοδημάτων. Επομένως, οι εισφορές στα συστήματα αυτά θα πρέπει να αντιμετωπίζονται

ως έσοδα που παραμένουν εντός της επαγγελματικής σφαίρας.

121. Καταλήγω, επομένως, στο συμπέρασμα ότι οι ειδικευμένοι ιατροί που συμφωνούν για την ίδρυση συνταξιοδοτικού συστήματος ενεργούν ως επιχειρήσεις κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

γ) Ενήργησε η LSV ως ένωση επιχειρήσεων;

122. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, μια ένωση επαγγελματιών όπως η LSV δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως επιχείρηση επειδή δεν επιδίδεται σε οικονομική δραστηριότητα.

123. Ωστόσο, το ζήτημα στις παρούσες υποθέσεις δεν είναι αν η ένωση αυτή καθαυτή παραβίασε τους κανόνες περί ανταγωνισμού, αλλά αν σε τέτοια παράβαση υπέπεσαν οι ειδικευμένοι ιατροί ενεργούντες μέσω της εν λόγω ενώσεως⁵⁵. Επομένως, το ερώτημα δεν είναι αν επαγγελματική οργάνωση ενήργησε ως επιχείρηση, αλλά αν ενήργησε ως επιχείρηση καθένα από τα μέλη της.

55 — Βλ. ως προς τη διάκριση αυτή παραγράφους 218 έως 227 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

124. Το Ταμείο ισχυρίζεται, πρώτον, ότι δεν μπορεί να γίνεται λόγος για ένωση επιχειρήσεων όταν πολλά μέλη του επαγγέλματος εργάζονται με σχέση εξαρτημένης εργασίας. Δεύτερον, το να χαρακτηριστεί η LSV ως ένωση επιχειρήσεων θα ισοδυναμούσε με άνιση μεταχείριση, καθότι άλλες επαγγελματικές οργανώσεις όπως ο Nederlandse Orde van Advocaten (ολλανδικός δικηγορικός σύλλογος) διέπονται από το δημόσιο δίκαιο και έχουν κανονιστικές εξουσίες. Τρίτον, ο κύριος σκοπός των αντιπροσωπευτικών οργανώσεων των ειδικευμένων ιατρών είναι να υπερασπίζονται τα εισοδήματα των μελών τους σε διαβουλεύσεις με τις ολλανδικές αρχές ως προς τις αμοιβές και τις κρατήσεις κατά την παροχή των υπηρεσιών τους. Ο σκοπός αυτός καλύπτει και τις επικουρικές συντάξεις που αποτελούν μέρος του εισοδήματος των συνταξιούχων. Κατά τη γνώμη του Ταμείου, η προάσπιση των οικονομικών συμφερόντων των ειδικευμένων ιατρών «προφανώς» δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.

125. Όσον αφορά το πρώτο επιχείρημα, δεν είναι αναγκαίο να κριθεί αν μια επαγγελματική οργάνωση αποτελείται από μέλη που είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και από μέλη που εργάζονται ως μισθωτοί είναι ένωση επιχειρήσεων, καθότι η LSV κατά τον κρίσιμο χρόνο είχε αποκλειστικά μέλη που ήταν ελεύθεροι επαγγελματίες.

126. Το δεύτερο επιχείρημα του Ταμείου εκκινεί από εσφαλμένη βάση, καθότι στηρίζεται στην υπόθεση ότι οι επαγγελματικοί φορείς που διέπονται από το δημόσιο δίκαιο και έχουν κανονιστικές εξουσίες βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής των κανόνων για την προστασία του ανταγωνισμού. Η άποψη αυτή αντιφάσκει προς τη σχετική πάγια νομολογία. Το νομικό πλαίσιο εντός

του οποίου λαμβάνεται μια απόφαση επαγγελματικής ενώσεως και ο τρόπος με τον οποίο χαρακτηρίζεται το πλαίσιο αυτό από το εθνικό δίκαιο ουδόλως επηρεάζουν τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης⁵⁶.

127. Το τρίτο επιχείρημα του Ταμείου είναι ομοίως αβάσιμο. Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι οι αποφάσεις μιας επιτροπής ή φορέα με κανονιστικές αρμοδιότητες σε συγκεκριμένο τομέα είναι δυνατό να μην εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1. Ωστόσο, αυτό συμβαίνει μόνο στην περίπτωση όπου η πλειοψηφία των μελών του φορέα αυτού είναι εκπρόσωποι των δημοσίων αρχών και όπου η επιτροπή ή ο φορέας πρέπει να διατυπώσουν προτάσεις βάσει κριτηρίων δημοσίου συμφέροντος⁵⁷. Στις παρούσες υποθέσεις, όπως στην περίπτωση των εκτελωνιστών⁵⁸, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι οι δημόσιες αρχές είχαν οποιαδήποτε δυνατότητα να επηρεάζουν τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων της LSV, ενώ το ίδιο το Ταμείο δηλώνει ότι η LSV ενεργεί αποκλειστικά υπέρ των οικονομικών συμφερόντων των επαγγελματιών μελών του.

128. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η κρίσιμη απόφαση της LSV πρέπει να θεωρηθεί ως απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων.

56 — Αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, BNIC (Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 17), και της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψη 40).

57 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1995, C-96/94, Centro Servizi Spediponto (Συλλογή 1995, σ. I-2883, σκέψεις 22 έως 25).

58 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψεις 39 έως 44.

4. Περιορισμός του ανταγωνισμού

129. Το ζήτημα είναι αν η απόφαση της LSV να ιδρύσει το επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα που περιγράφεται ανωτέρω και να ζητήσει από τον υπουργό την έκδοση απόφασεως που να καθιστά υποχρεωτική την υπαγωγή στο Ταμείο έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα την κατάργηση, τον περιορισμό ή τη στρέβλωση του ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

130. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το Ταμείο υποστήριξε ότι, για τους σκοπούς που εκτίθενται στις προτάσεις στην υπόθεση Albany⁵⁹, δεν υπήρχε περιορισμός του ανταγωνισμού. Η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Επιτροπή δεν εξέφρασαν άποψη επί του ζητήματος.

131. Κατά τη γνώμη μου, η συλλογιστική που εκτίθεται στις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany μπορεί πράγματι να βρει σε μεγάλο βαθμό εφαρμογή στις παρούσες υποθέσεις.

132. Η απόφαση της LSV μπορεί να θεωρηθεί ότι περιέχει τρία στοιχεία τα οποία σχηματικά θα ονομάσω αντιστοίχως, πραγματικό, θεσμικό και πολιτικό στοιχείο.

133. Κατά την εξέταση του ζητήματος αν τα τρία αυτά στοιχεία περιορίζουν τον ανταγωνισμό, είναι πολύ σημαντικό να μη λησμονείται ότι η υπαγωγή στο υπό εξέταση συνταξιοδοτικό σύστημα πριν από την παρέμβαση του υπουργού πρέπει να θεωρείται ως απολύτως προαιρετική.

α) Το πραγματικό στοιχείο: εναρμόνιση του κόστους και των παροχών επικουρικών συντάξεων για όλα τα μέλη του επαγγέλματος

134. Το πρώτο προς εξέταση στοιχείο της απόφασεως της LSV αφορά τις ουσιαστικές συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις που περιγράφονται λεπτομερώς ανωτέρω⁶⁰. Κατά τις ρυθμίσεις αυτές, κάθε μετέχων στο σύστημα πρέπει να καταβάλλει υπό μορφή συνταξιοδοτικών εισφορών ορισμένο ποσό ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και το εισόδημά του. Σε αντάλλαγμα, αποκτά αντίστοιχα συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Όσον αφορά τη δεύτερη πτυχή του συστήματος, την οποία διαχειρίζεται το ίδιο το Ταμείο⁶¹, το τελικό κόστος, αλλά και το όφελος που προκύπτει από το σύστημα ασφάλισης, είναι κατ' ανάγκη το ίδιο για όλους τους μετέχοντες. Ωστόσο, το τελικό κόστος και το όφελος δεν είναι το ίδιο όσον αφορά τη *portempensioen*⁶². Στην περίπτωση αυτή, το τελικό κόστος και το τελικό όφελος εξαρτώνται από τον ασφαλιστικό φορέα που έχει επιλέξει ο μετέχων στο σύστημα (το Ταμείο ή ασφαλιστική εταιρία).

59 – Παράγραφοι 245 έως 294 των προτάσεων, προπαρατεθείσα υποσημείωση 2.

60 – Βλ. παραγράφους 36 έως 45 ανωτέρω.

61 – Βλ. παραγράφους 43 έως 45 ανωτέρω.

62 – Βλ. παραγράφους 38 έως 42 ανωτέρω.

135. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η εξεταζόμενη απόφαση εναρμονίζει εν μέρει (ως προς τη δεύτερη πτυχή της συντάξεως) το κόστος επικουρικής συντάξεως του δευτέρου πυλώνα για τους ειδικευμένους ιατρούς.

136. Εκ πρώτης όψεως, η εναρμόνιση αυτή περιορίζει τον ανταγωνισμό στην αγορά των υπηρεσιών των ειδικευμένων ιατρών ως προς έναν παράγοντα κόστους. Τα μέλη του επαγγέλματος δεν ανταγωνίζονται μεταξύ τους προκειμένου να αποκτήσουν φθηνότερη την ασφαλιστική κάλυψη για την πτυχή αυτή του συνταξιοδοτικού τους εισοδήματος.

137. Ωστόσο, όπως υποστήριξα ανωτέρω, οι αγορές επαγγελματικών υπηρεσιών διαφέρουν από τις κοινές αγορές⁶³. Επιπλέον, η πολύπλοκη υπό εξέταση απόφαση δεν μπορεί προφανώς να αναλυθεί με βάση τις ίδιες αρχές όπως μια απλή οριζόντια συμφωνία καθορισμού των τιμών. Όπως υποστήριξα σχετικώς στις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany, η ευρύτητα του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού (σε σύγκριση με ορισμένα εθνικά συστήματα) επιβάλλει να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα οικονομικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου τομέα ή της συγκεκριμένης κατηγορίας συμφωνιών κατά την εκτίμηση του αν περιορίζεται ή όχι ο ανταγωνισμός⁶⁴. Γι' αυτόν άλλωστε τον λόγο, σε υποθέσεις που αφορούν ειδικούς τομείς της οικονομίας ή ειδικές κατηγορίες συμφωνιών, το Δικαστήριο δεν περιορίστηκε απλώς στον εντοπισμό συμπεριφορών συγκεκριμένων συναλλασσομένων που περιόριζαν τον ανταγωνισμό, αλλά προέβη σε συνολική εκτίμηση των συνεπειών της εκάστοτε εξε-

ταζομένης συμφωνίας επί του ανταγωνισμού⁶⁵. Επομένως, στις παρούσες υποθέσεις είναι αναγκαία μια ρεαλιστική ανάλυση (περιλαμβάνουσα και οικονομικά επιχειρήματα) των συνεπειών της υπό εξέταση απόφασης για τον ανταγωνισμό.

138. Από μια τέτοια ανάλυση προκύπτει ότι ο θεωρητικός περιορισμός του ανταγωνισμού που μόλις περιέγραψα έχει στην πραγματικότητα ασημαντή επιρροή στην αγορά των ειδικευμένων ιατρών και, ως εκ τούτου, δεν περιορίζει «αισθητά» τον ανταγωνισμό κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου⁶⁶.

139. Τούτο συμβαίνει, πρώτον, επειδή υπάρχει εναρμόνιση μόνον του κόστους και όχι των τιμών. Ο ανταγωνισμός επηρεάζεται προφανώς λιγότερο όταν όλοι οι επαγγελματίες καταβάλλουν, παραδείγματος χάρη, τα ίδια τηλεφωνικά τέλη απ' ό,τι όταν χρεώνουν τις ίδιες αμοιβές.

140. Δεύτερον, συγκρινόμενο προς άλλους παράγοντες κόστους, το κόστος συμμετοχής στο συνταξιοδοτικό σύστημα είναι στην πραγματικότητα ασημαντο. Πρέπει να επι-

63 — Βλ. παραπομπές στις υποσημειώσεις 115 και 116 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

64 — Βλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 1969, 5/69, Völk (Συλλογή τόμος 1969-1970, σ. 95) για συλλογιστική ανάλυση με την υιοθετούμενη στην παρούσα υπόθεση βλ. την απόφαση 86/507/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 30ης Σεπτεμβρίου 1986, σχετικά με μια διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/31.362 — Irish Bank's Standing Committee (EE L 295, σ. 28, παράγραφος 16).

63 — Βλ. παραγράφους 82 έως 86 και 89 ανωτέρω.

64 — Βλ. παραγράφους 250 έως 252 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

σημανθεί ότι οι καταβαλλόμενες συνταξιοδοτικές εισφορές δεν είναι συγκρίσιμες προς το κόστος της ασφαλίσεως συντάξεως. Προκειμένου να αποτιμηθεί το πραγματικό κόστος, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που αποκτώνται με την καταβολή των εισφορών αυτών. Προκειμένου για μη κερδοσκοπικά συστήματα, όπως το συνταξιοδοτικό των ειδικευμένων ιατρών, βαρύνονται μόνο με το κόστος διαχειρίσεως του Ταμείου και το κόστος μη επικερδών τοποθετήσεων των συλλεγομένων εισφορών.

141. Τρίτον, ο εν λόγω παράγων κόστους δεν συνδέεται άμεσα με την αγορά υπηρεσιών⁶⁷. Η τελική αμοιβή για τις υπηρεσίες ειδικευμένων ιατρών επηρεάζεται από πολλούς αμεσότερους και σημαντικότερους παράγοντες κόστους. Ο ανταγωνισμός θα επηρεάζοταν παραδείγματος χάρη πολύ περισσότερο αν όλοι οι ιατροί συγκεκριμένης ειδικότητας αγόραζαν το ίδιο ακριβό μηχάνημα.

142. Τέταρτον, οι ειδικευμένοι ιατροί παρέχουν (όπως σχεδόν όλοι οι ελεύθεροι επαγγελματίες) ανομοιογενείς εξατομικευμένες υπηρεσίες. Τούτο σημαίνει ότι οι υπηρεσίες κάθε ιατρού έχουν διαφορετικά πλεονεκτήματα και ιδιότητες. Επιπλέον, οι ειδικευμένοι ιατροί μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ποιότητα των υπηρεσιών τους (αφιερώνοντας, παραδείγματος χάρη, περισσότερο χρόνο για ορισμένη περίπτωση). Κατά συνέπεια, και αν ακόμα το κόστος των υπηρεσιών τους ήταν ανελαστικό, ο ανταγωνισμός με βάση την ποιότητα θα ήταν υπό κανονικές συνθήκες έντονος.

67 — Για τη σημασία του επιχειρήματος αυτού βλ., παραδείγματος χάρη, την ανακοίνωση περί της αποτιμήσεως των κοινοπραξιών στο πλαίσιο του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ [ΕΕ 1993 C 43, σ. 2, σημείο III.2 (δ)].

143. Κατά συνέπεια, θεωρώ ότι το πραγματικό στοιχείο της υπό συζήτηση αποφάσεως δεν συνεπάγεται αξιόλογο περιορισμό του ανταγωνισμού.

β) Το θεσμικό στοιχείο: σύσταση νομικού προσώπου για τον έλεγχο συμμορφώσεως προς τους κανόνες του συνταξιοδοτικού συστήματος και για τη διαχείρισή του

144. Δεύτερον, η LSV αποφάσισε να συστήσει νομικό πρόσωπο (το Ταμείο) που λειτουργεί εν μέρει ως ασφαλιστικός φορέας και εν μέρει ως εποπτικό όργανο που εξασφαλίζει ότι οι μετέχοντες ειδικευμένοι ιατροί ασφαλίζονται για τη πομπrensiøen. Οι ασφαλιστικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν ασφάλιση για τη πομπrensiøen και ασφάλιση για τη δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος. Όσον αφορά την πρώτη, οι μετέχοντες μπορούν να επιλέξουν μεταξύ του Ταμείου και μιας ιδιωτικής ασφαλιστικής εταιρίας· όσον αφορά τη δεύτερη, το Ταμείο είναι ο μόνος ασφαλιστικός φορέας.

145. Η ίδρυση του Ταμείου μπορεί να θεωρηθεί ως θεσμοθετημένη μορφή οικειοθελούς οριζοντίας συνεργασίας μεταξύ ανεξαρτήτων ειδικευμένων ιατρών⁶⁸.

146. Όπως η συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων στον χώρο της λογιστικής ή των φοροτεχνικών συμβούλων, η ίδρυση ενός κοινού Ταμείου παρέχει στους ειδικευμένους ιατρούς τη δυνατότητα να κατανέμουν τους

68 — Βλ. παραγράφους 258 και 259 των προτάσεων μου στην υπόθεση Albany.

ασφαλισμένους κινδύνους και να επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας όσον αφορά τη διαχείριση των συνταξιοδοτικών εισφορών και των καταβολών ή τις υπηρεσίες θεματοφυλακής.

σφάλιση σχέσεως εμπιστοσύνης και ορισμένης σταθερότητας του αριθμού των ασφαλισμένων στο Ταμείο και στην ασφαλιστική εταιρία ⁷¹.

147. Περαιτέρω, η συνεργασία στη διαχείριση των συντάξεων εντάσσεται σε πεδίο που δεν έχει άμεση σχέση με τις υπηρεσίες που παρέχουν οι ειδικευμένοι ιατροί. Απέχει από την αγορά των υπηρεσιών αυτών όσο και η από κοινού τήρηση λογιστικών στοιχείων.

150. Όσον αφορά τα δυσμενή αποτελέσματα για τις ασφαλιστικές εταιρίες, λόγω του αποκλεισμού τους που συνεπάγεται η ίδρυση επαγγελματικού Ταμείου συντάξεων, η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων επιτρέπει στους ειδικευμένους ιατρούς να αναθέτουν τη διαχείριση των συντάξεών τους σε οργανισμό ελεγχόμενο από τους εκπροσώπους τους αντί να συνάπτουν (ομαδικά) ασφαλιστικά συμβόλαια με ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία ⁷². Σε κάθε περίπτωση, οι ασφαλιστικές εταιρίες έχουν τη δυνατότητα να ανταγωνίζονται το Ταμείο για την ασφάλιση της πομπrensioen. Προβλήματα για τις ασφαλιστικές εταιρίες δημιουργεί μόνον το γεγονός ότι όλοι οι ειδικευμένοι ιατροί υπάγονται στο σύστημα, με αποτέλεσμα, ακόμη και οι επαγγελματίες που θέλουν να ασφαλιστούν σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία να μη δικαιούνται να το πράξουν. Ωστόσο, τούτο οφείλεται στην απόφαση του υπουργού που θα εξεταστεί στη συνέχεια.

148. Κατά συνέπεια, τα ευνοϊκά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα της θεσμοθετημένης αυτής διαχειριστικής συνεργασίας είναι πολύ σημαντικότερα από τα τυχόν (θεωρητικά) δυσμενή για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα. Η σύσταση του Ταμείου, όπως και η σύσταση γεωργικού συνεταιρισμού, βελτιώνει την αποτελεσματικότητα. Ως εκ τούτου, δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1 ⁶⁹.

149. Ο περιορισμός που επιβάλλεται ως προς την αποχώρηση των μελών από το σύστημα αποτελεί τη συνέπεια της αποφάσεως του υπουργού περί υποχρεωτικής υπαγωγής, στην οποία θα αναφερθώ στη συνέχεια. Ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο τα μέλη μπορούν να αλλάξουν τον ασφαλιστικό φορέα για τη πομπrensioen μόνο κάθε πέντε χρόνια ⁷⁰ αποτελεί δικαιολογημένο παρεπόμενο περιορισμό που αποσκοπεί στην εξα-

151. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι το θεσμικό στοιχείο, αυτό καθαυτό, δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό.

69 — Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. παραγράφους 262 έως 270 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

70 — Βλ. παράγραφο 40 ανωτέρω.

71 — Βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1995, C-399/93, Oude Luttikhuis κ.λπ. (Σύλλογή 1995, σ. I-4515, σκέψεις 13 και 14), βλ. επίσης τις παραγράφους 271 έως 275 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

72 — Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. παραγράφους 276 έως 286 των προτάσεών μου στην υπόθεση Albany.

γ) Το πολιτικό στοιχείο: αίτηση στον Υπουργό

5. Η σχέση μεταξύ των άρθρων 5 και 85, παράγραφος 1

152. Τρίτον, η LSV αποφάσισε να ζητήσει από τον αρμόδιο υπουργό να καταστήσει υποχρεωτική την υπαγωγή στο σύστημα για όλους τους ειδικευμένους ιατρούς που είναι εγκατεστημένοι στις Κάτω Χώρες.

156. Το ζήτημα είναι αν οι ολλανδικές αρχές παρέβησαν τα άρθρα 5 και 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης όταν, κατόπιν σχετικής αιτήσεως της LSV, κατέστησαν υποχρεωτική για όλους τους εγκατεστημένους στις Κάτω Χώρες ειδικευμένους ιατρούς την υπαγωγή στο σύστημα συντάξεων.

153. Η συλλογιστική που ανέπτυξα ως προς το παράλληλο ζήτημα στις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany⁷³ ισχύει και εν προκειμένω. Κατά συνέπεια, η αίτηση προς τον υπουργό, αυτή καθαυτή, δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό.

157. Το άρθρο 5, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης, το οποίο ορίζει ότι τα κράτη μέλη απέχουν από κάθε μέτρο που δύναται να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης, επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να μη θεσπίζουν ούτε να διατηρούν σε ισχύ μέτρα, ακόμη και νομοθετικού ή κανονιστικού χαρακτήρα, τα οποία ενδέχεται να καταστήσουν ανενεργούς τους εφαρμοστέους επί των επιχειρήσεων κανόνες περί προστασίας του ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, απαγορεύεται στα κράτη μέλη να επιβάλλουν ή να ευνοούν τη σύναψη συμφωνιών, τη λήψη αποφάσεων ή την υιοθέτηση εναρμονισμένων πρακτικών που είναι αντίθετες προς το άρθρο 85, ή να ενισχύουν τα αποτελέσματά τους.

154. Κατά συνέπεια, κανένα από τα τρία στοιχεία της αποφάσεως της LSV δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό σε αξιόλογο βαθμό. Επομένως, δεν είναι ανάγκη να εξεταστούν οι συνέπειες της αποφάσεως επί των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ κρατών μελών.

158. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου⁷⁴, κρατικά μέτρα του είδους αυτού είναι παράνομα μόνο στην περίπτωση που συνδέονται με περιοριστική του ανταγωνισμού συμπεριφορά επιχειρήσεων.

155. Κατόπιν των ανωτέρω, καταλήγω ότι η απόφαση της LSV να συστήσει το υπό εξέταση επαγγελματικό σύστημα συντάξεων και να ζητήσει από τον αρμόδιο υπουργό την έκδοση διατάγματος καθιστώντος υποχρεωτική την υπαγωγή στο σύστημα δεν ενέχει παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

73 – Παράγραφοι 287 έως 294.

74 – Βλ., παραδείγματος χάρι, την απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 1993, C-2/91, Meng (Συλλογή 1993, σ. I-5751).

159. Στις παρούσες υποθέσεις, η απόφαση του υπουργού με την οποία κατέστη υποχρεωτική η υπαγωγή στο Ταμείο υποχρέωσε ειδικευμένους ιατρούς οι οποίοι δεν επιθυμούσαν να γίνουν μέλη της LSV να ενταχθούν στο επίμαχο συνταξιοδοτικό σύστημα αποκτώντας δικαιώματα επικουρικής συντάξεως. Επομένως, η υπό εξέταση απόφαση επαύξησε τα αποτελέσματα της απόφασεως της LSV περί ιδρύσεως του συστήματος⁷⁵.

160. Ωστόσο, με βάση τη μέχρι σήμερα νομολογία του Δικαστηρίου⁷⁶, η απόφαση δεν αντίκειται στα άρθρα 5 και 85 της Συνθήκης, καθότι η απόφαση της LSV, αυτή καθαυτή, δεν περιορίσε τον ανταγωνισμό σε αξιόλογο βαθμό και, κατά συνέπεια, ήταν συμβατή με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης.

161. Πρέπει να ομολογήσω ότι δεν θεωρώ τη νομολογία αυτή, η οποία συνδέει αυτόματα τη νομιμότητα ενός ιδιωτικού και ενός κρατικού μέτρου, πολύ πειστική σε περιπτώσεις όπως η παρούσα: η απόφαση της LSV δεν προσκρούει στην απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, διότι οι τυχόν περιοριστικές για τον ανταγωνισμό συνέπειες είναι αποτέλεσμα της μεταγενέστερης παρεμβάσεως του κράτους: η κρατική αυτή παρέμβαση, εξάλλου, δεν προσκρούει στο άρθρο 5, διότι η απόφαση της LSV, αυτή καθαυτή, δεν είναι αρκετά περιοριστική. Επομένως, ούτε η εναρμονισμένη δράση των ειδικευμένων ιατρών ούτε το ακολουθήσαν κρατικό μέτρο μπορεί να προσβληθεί με βάση το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού, μολονότι ο υπουργός δεν θα μπορούσε να

περιορίσει τον ανταγωνισμό χωρίς την προηγούμενη εναρμονισμένη δράση των οικονομικών συντελεστών.

162. Υποστήριξα ανωτέρω ότι σε κάθε σύστημα δικαίου του ανταγωνισμού οι κανόνες περί κατανομής των ευθυνών μεταξύ του κράτους και των επαγγελματιών φορέων έχουν θεμελιώδη σημασία, όταν επιδιώκεται στο πλαίσιο του συστήματος η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της αποτροπής πρακτικών αντιθέτων προς τον ανταγωνισμό και της διατηρήσεως της κανονιστικής αυτονομίας των επαγγελματιών ομάδων⁷⁷.

163. Επομένως, σε περιπτώσεις όπως οι συζητούμενες εν προκειμένω ήταν προτιμότερο να γίνεται δεκτή η ύπαρξη *prima facie* παραβάσεως που δικαιολογείται με βάση λόγους δημοσίου συμφέροντος. Κατά τη γνώμη μου, μέτρα λαμβανόμενα από κράτη μέλη δεν προσκρούουν στο άρθρο 5, παράγραφος 2, αν, μολονότι επιτείνουν τα περιοριστικά αποτελέσματα συντονισμένης δράσεως μεταξύ επιχειρήσεων, αποσκοπούν στην επίτευξη θεμιτού και σαφώς καθορισμένου σκοπού δημοσίου συμφέροντος και εφόσον τα κράτη μέλη ασκούν ενεργό εποπτεία επί της συντονισμένης αυτής δράσεως. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να τίθεται θέμα εφαρμογής και του άρθρου 90, παράγραφος 2. Στις παρούσες υποθέσεις δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι το διάταγμα περί υποχρεωτικής υπαγωγής στο συνταξιοδοτικό σύστημα μπορεί να δικαιολογηθεί από κοινωνικούς λόγους.

164. Κάτι ανάλογο θα ίσχυε και στην περίπτωση που το Δικαστήριο θα έκρινε ότι η

75 — Απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1987, 136/86, BNIC (Συλλογή 1987, σ. 4789, σκέψεις 22 έως 24).

76 — Απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, C-266/96, Corsica Ferries France (Συλλογή 1998, σ. I-3949, σκέψη 51).

77 — Βλ. παραγράφους 87 και 91 ανωτέρω.

απόφαση της LSV περιορίζει σε αξιόλογο βαθμό τον ανταγωνισμό, επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών και, επομένως, συνεπάγεται παράβαση του άρθρου 85, παράγραφος 1. Με βάση τη μέχρι σήμερα νομολογία του Δικαστηρίου, φαίνεται ότι η εξεταζόμενη απόφαση θα έπρεπε να κριθεί αυτομάτως αντίθετη προς τα άρθρα 5 και 85⁷⁸. Ωστόσο, ακόμα και στις περιπτώσεις που η συμπράξη μεταξύ ιδιωτικών φορέων (παραδείγματος χάρι σε κοινωνικά ή περιβαλλοντικά ζητήματα), εξεταζόμενη μεμονωμένα, περιορίζει τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, ενδέχεται το κράτος να έχει βάσιμους λόγους να ενισχύσει και να επισημοποιήσει τα αποτελέσματα της συμπράξεως αυτής για λόγους δημοσίου συμφέροντος.

165. Κατά συνέπεια, το συμπέρασμα στις παρούσες υποθέσεις, είτε με βάση την ισχύουσα νομολογία ή όχι και ανεξαρτήτως του αν η απόφαση της LSV περιορίσει ή όχι τον ανταγωνισμό σε αξιόλογο βαθμό, θα πρέπει κατά την άποψή μου να είναι ότι δεν συντρέχει παράβαση των άρθρων 5 και 85.

VII — Το πρώτο ερώτημα: χαρακτηρισμός του Ταμείου ως επιχειρήσεως

166. Το ερώτημα είναι αν ένα επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων όπως το Ταμείο αποτελεί «επιχείρηση» κατά την έννοια των κανόνων περί ανταγωνισμού της Συνθήκης. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν οι δραστηριότητες του Ταμείου έχουν οικονομικό χαρακτήρα.

167. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το Ταμείο και η Επιτροπή υποστήριξαν ότι το Ταμείο είναι επιχείρηση. Η Ολλανδική Κυβέρνηση διατύπωσε αμφιβολίες ως προς το αν η συλλογιστική της αποφάσεως Albany μπορεί να ισχύσει στις παρούσες υποθέσεις. Στην υπόθεση Albany, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα ολλανδικά κλαδικά ταμεία συντάξεων ήταν επιχειρήσεις. Η Γαλλική και η Ελληνική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι οι δραστηριότητες του Ταμείου δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα.

168. Το Ταμείο επιτελεί τρεις διαφορετικές λειτουργίες στα πλαίσια του συνταξιοδοτικού συστήματος των ειδικευμένων ιατρών.

169. Πρώτον, σε σχέση με τη *portpension*, είναι ένας ενδεχόμενος παρέχων ασφαλιστικές συνταξιοδοτικές υπηρεσίες προς τους μετέχοντες στο σύστημα που έχουν επιλέξει να ασφαλιστούν για τη *portpension* στο Ταμείο⁷⁹.

170. Δεύτερον, και πάλι σε σχέση με τη *portpension*, ασκεί εποπτεία ως προς την τήρηση, από τα μέλη που έχουν επιλέξει τη χρησιμοποίηση ασφαλιστικής εταιρίας για την ασφάλιση της πτυχής αυτής του συστήματος, της υποχρεώσεως υπαγωγής⁸⁰.

78 — Βλ. απόφαση της 18ης Ιουνίου 1998, Επιτροπή κατά Ιταλίας, προ-παρατεθείσα στην υποσημείωση 19, σκέψεις 52 έως 60.

79 — Βλ. παραγράφους 38 έως 42 ανωτέρω.

80 — Βλ. υποσημείωση 40 ανωτέρω.

171. Τρίτον, όσον αφορά τη δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος (τιμαριθμική αναπροσαρμογή, αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα, καθεστώς αναπηρίας, συμπληρωματικές παροχές επιζώντων), ενεργεί ως ασφαλιστικός φορέας με αποκλειστικό δικαίωμα.⁸¹

172. Καθόσον αφορά την πρώτη λειτουργία, είναι προφανές ότι το Ταμείο ασκεί οικονομική δραστηριότητα ανταγωνιζόμενο τις ασφαλιστικές εταιρίες και υπό την έννοια αυτή ενεργεί ως επιχείρηση.

173. Καθόσον αφορά την εποπτική δραστηριότητα σε σχέση με τα ασφαλιστικά συμβόλαια που συνάπτουν οι υπαγόμενοι στο σύστημα ελεύθεροι επαγγελματίες με ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες, το Ταμείο επιδίδεται σε δραστηριότητα ενέχουσα άσκηση δημοσίας εξουσίας η δραστηριότητα αυτή είναι ανάλογη της εποπτείας για τον έλεγχο της ρυπάνσεως στο λιμάνι της Γένοβας η οποία έχει ανατεθεί σε ιδιωτική εταιρία, κατά τα εκτιθέμενα στην απόφαση της 18ης Μαρτίου 1987, C-343/85, Diego Cali & Figli (Συλλογή 1987, σ. I-1847), και των δραστηριοτήτων της Eurocontrol, στην απόφαση SAT Fluggesellschaft⁸². Ήταν απολύτως απίθανο να εμπλακεί οποιοσδήποτε φορέας σε αυτού του είδους τη δραστηριότητα οικειοθελώς με σκοπό την αποκόμιση κέρδους.

174. Η λειτουργία του Ταμείου σε σχέση με τη δεύτερη πτυχή του συνταξιοδοτικού συστήματος είναι δυσκολότερο να καταταγεί.

175. Τα ακόλουθα στοιχεία δεν επηρεάζουν άμεσα την κατάταξη: το Ταμείο είναι φορέας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα⁸³, επιδιώκει κοινωνικό σκοπό⁸⁴ και οι επενδύσεις τις οποίες μπορεί να πραγματοποιεί το Ταμείο είναι περιορισμένες και ελεγχόμενες⁸⁵. Όπως έκρινε το Δικαστήριο στην υπόθεση Albany, οι περιορισμοί αυτοί ενδέχεται να δικαιολογούν εν μέρει το αποκλειστικό δικαίωμα του Ταμείου να διαχειρίζεται την πτυχή αυτή του συστήματος συντάξεων. Ωστόσο, δεν εμποδίζουν τον χαρακτηρισμό της δραστηριότητας στην οποία επιδίδεται το Ταμείο ως οικονομικής δραστηριότητας⁸⁶.

176. Αντιθέτως, ο βαθμός αλληλεγγύης που χαρακτηρίζει το σύστημα συντάξεων μπορεί να έχει αποφασιστική σημασία⁸⁷. Τούτο συμβαίνει διότι ένα σύστημα συντάξεων μπορεί να εμπεριέχει τόσα πολλά στοιχεία αλληλεγγύης, ώστε εξ ορισμού καμία ασφαλιστική εταιρία να μην μπορεί να προσφέρει στην αγορά αυτού του είδους την ασφάλιση.

83 — Αποφάσεις της 29ης Οκτωβρίου 1980, συνεκδοκασθείσες υποθέσεις 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 21· βλ. επίσης σκέψη 85 της αποφάσεως Albany και παράγραφο 336 των προτάσεων στην απόφαση αυτή).

84 — Απόφαση της 30ής Απριλίου 1974, 155/73, Sacchi (Συλλογή τόμος 1974, σ. 217, σκέψεις 13 και 14)· βλ. επίσης απόφαση Albany, σκέψη 86, καθώς και παράγραφο 336 των προτάσεων μου στην υπόθεση αυτή.

85 — Βλ. σκέψη 86 της αποφάσεως Albany καθώς και παράγραφο 335 των προτάσεων στην υπόθεση αυτή.

86 — Βλ. σκέψη 86 της αποφάσεως Albany καθώς παράγραφο 330 των προτάσεων στην υπόθεση αυτή.

87 — Έμμεση σχετική αναφορά στη σκέψη 85 της αποφάσεως Albany και ρητή στην παράγραφο 343 των προτάσεων στην υπόθεση αυτή.

81 — Βλ. παραγράφους 43 έως 45 ανωτέρω.

82 — Βλ. παραγράφους 311 έως 314 των προτάσεων στην υπόθεση Albany, προπαρατεθείσα υποσημείωση 2.

177. Στις παρούσες υποθέσεις, η δεύτερη πτυχή του συστήματος περιέχει αρκετά σημαντικά στοιχεία επαγγελματικής αλληλεγγύης, ιδίως μηχανισμό τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, αναδρομικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα, σύστημα ασφαλίσεως σε περίπτωση αναπηρίας και συμπληρωματικές παροχές υπέρ των επιζώντων. Επιπλέον, δεν γίνεται επιλογή των ασφαλιζόμενων κινδύνων διά της πραγματοποιήσεως ιατρικών εξετάσεων.

178. Τέλος, τα κατωτέρω στοιχεία του συστήματος οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, ακόμη και αν ληφθεί υπόψη η δεύτερη αυτή πτυχή του συστήματος, το Ταμείο πρέπει να χαρακτηριστεί ως επιχείρηση: τα ανωτέρω στοιχεία κινδύνου (συμπεριλαμβανομένου του μηχανισμού τιμαριθμικής αναπροσαρμογής) χρηματοδοτούνται με βάση την αρχή της κεφαλοποιήσεως· το Ταμείο καθορίζει τις εισφορές και τις παροχές αυτονόμως και σύμφωνα με αναλογιστικές αρχές. Κατά συνέπεια, το ποσό των παροχών που καταβάλλονται από το Ταμείο εξαρτάται από τα διοικητικά του έξοδα και τα οικονομικά αποτελέσματα των επενδύσεων που έχει πραγματοποιήσει· δεν φαίνεται να υφίσταται κρατική εγγύηση κατά των κινδύνων που απορρέουν από ανεπιτυχείς επενδύσεις. Τέλος, το Ταμείο υπόκειται στην εποπτεία του ασφαλιστικού συμβουλίου, το οποίο εποπτεύει και τις ασφαλιστικές εταιρίες⁸⁸.

179. Η αρχή της κεφαλοποιήσεως και η άσκηση ελέγχου από το ασφαλιστικό συμβούλιο αποτελούν ενδείξεις περί του ότι η εξεταζόμενη ασφάλιση είναι, δυνητικά τουλάχιστον, δραστηριότητα στην οποία θα μπορούσε να επιδοθεί ένας συνήθης ασφα-

λιστής. Η αυτονομία του Ταμείου και οι συνδεδόμενοι με τις επενδύσεις του κίνδυνοι συνεπάγονται παρουσία του κινδύνου συμπεριφορών, την αποτροπή των οποίων αποσκοπούν οι κανόνες περί προστασίας του ανταγωνισμού. Επομένως, ισχύει και πάλι η ίδια συλλογιστική: μολονότι οι αναγόμενοι στην αλληλεγγύη περιορισμοί που απαριθμούνται ανωτέρω δικαιολογούν ενδεχομένως εν μέρει τα δικαιώματα αποκλειστικότητας του Ταμείου με βάση το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης, ωστόσο δεν αρκούν για να αποκλείσουν τη δυνατότητα χαρακτηρισμού των δραστηριοτήτων του ως οικονομικών δραστηριοτήτων.

180. Με βάση τα ανωτέρω καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, κατά την ασφάλιση που αφορά τη *postpensioen* και τη δεύτερη πτυχή του συστήματος, το Ταμείο ενεργεί ως επιχείρηση κατά την έννοια των κανόνων περί ανταγωνισμού της Συνθήκης.

VIII — Το τρίτο ερώτημα: τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης

181. Το τελευταίο ερώτημα αναφέρεται στο ζήτημα αν ένα κράτος μέλος παραβαίνει τα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης, ιδρύοντας σύστημα υποχρεωτικής ασφαλίσεως για τη συνταξιοδότηση μελών επαγγελματικών κλάδων όπως αυτό που ιδρύθηκε στις Κάτω Χώρες και καθιστώντας, στο πλαίσιο του συστήματος αυτού, υποχρεωτική την υπαγωγή σε συγκεκριμένο επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων.

⁸⁸ — Βλ. σκέψεις 81 και 82 της αποφάσεως *Albany* και παραγράφους 338 έως 342 των προτάσεων στην υπόθεση αυτή.

1. Η δυνατότητα εφαρμογής των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86

άρθρα 1, παράγραφος 2, και 44 του κανονισμού⁸⁹.

182. Το πρώτο ερώτημα έγκειται στο αν το Ταμείο είναι επιχείρηση στην οποία έχουν χορηγηθεί αποκλειστικά δικαιώματα κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1.

187. Το δεύτερο ζήτημα είναι αν το Ταμείο κατέχει δεσπόζουσα θέση σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς.

183. Όσον αφορά την ασφάλιση για τη νομπενσιον, το Ταμείο αποτελεί επιχείρηση, αλλά δεν του έχουν χορηγηθεί αποκλειστικά δικαιώματα. Τα μέλη του είναι ελεύθερα να συνάπτουν ασφαλιστικές συμβάσεις με ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρίες.

188. Το Ταμείο υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι αγορά για την οποία πρόκειται είναι η αγορά ασφάλισης επικουρικών συντάξεων. Κατά συνέπεια, το Ταμείο έχει αποκλειστικό δικαίωμα μόνον επί ενός μικρού τμήματος της αγοράς αυτής, δηλαδή αυτής που αφορά τις συντάξεις για ειδικευμένους ιατρούς.

184. Όσον αφορά την εποπτεία του συστήματος σε σχέση με τη νομπενσιον, το Ταμείο δεν ενεργεί ως επιχείρηση. Από την άποψη αυτή το άρθρο 90, παράγραφος 1, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής.

189. Ωστόσο, όπως επισήμανε η Επιτροπή, στις περιπτώσεις που είναι υποχρεωτική η υπαγωγή σε ορισμένο επαγγελματικό σύστημα συντάξεων, άλλα είδη ασφάλισης ή άλλοι ασφαλιστικοί φορείς δεν μπορούν να αποτελέσουν ικανό υποκατάστατο της ασφάλισης στα πλαίσια του συστήματος. Οι ειδικευμένοι ιατροί δεν έχουν τη δυνατότητα υπαγωγής σε άλλο φορέα. Μια επιχείρηση όπως το Ταμείο, που έχει νόμιμο μονοπώλιο για την παροχή ορισμένων ασφαλιστικών υπηρεσιών (εν προκειμένω τη δεύτερη πτυχή του συστήματος συντάξεων) σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς (εν προκειμένω τις Κάτω Χώρες), πρέπει, κατά συνέπεια, να θεωρηθεί ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης⁹⁰.

185. Όσον αφορά την ασφάλιση που αντιστοιχεί στη δεύτερη πτυχή του συστήματος, το Ταμείο ενεργεί ως επιχείρηση και έχει αποκλειστικό δικαίωμα, αφού είναι ο μόνος διαθέσιμος ασφαλιστικός φορέας. Στο πλαίσιο αυτό έχει εφαρμογή το άρθρο 90, παράγραφος 1.

186. Θα μπρούσε επίσης να υποστηριχθεί ότι στο Ταμείο, ως ενδιαφερόμενη επιχείρηση, έχουν χορηγηθεί δύο περαιτέρω αποκλειστικά δικαιώματα, που συνίστανται στη δυνατότητα να αποφασίζει εξαιρέσεις από την υποχρεωτική υπαγωγή με βάση τα

89 — Βλ. παράγραφο 31 έως 35 ανωτέρω.

90 — Για περισσότερες λεπτομέρειες και παραπομπές βλ. σκέψεις 91 και 92 της απόφασης Albany, καθώς και παράγραφους 378 έως 383 των προτάσεων στην υπόθεση αυτή.

2. *Παράβαση των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86*

190. Η δημιουργία απλώς δεσπόζουσας θέσεως διά της χορηγήσεως αποκλειστικών δικαιωμάτων κατά την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, δεν αντίκειται αυτή καθαυτή στο άρθρο 86. Ωστόσο, το κράτος μέλος υποπίπτει σε παράβαση των διατάξεων αυτών αν η επιχείρηση για την οποία πρόκειται οδηγείται, απλώς και μόνο συνεπεία της ασκήσεως των αποκλειστικών δικαιωμάτων που της έχουν χορηγηθεί, σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς της ή όταν τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να δημιουργήσουν συνθήκες υπό τις οποίες η επιχείρηση οδηγείται σε τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά⁹¹.

191. Είναι σκόπιμο να εξεταστούν δύο κατηγορίες κανόνων.

α) Οι κανόνες με βάση τους οποίους παρέχεται στο Ταμείο αποκλειστικό δικαίωμα ασφαλίσεως

192. Στην υπόθεση Albany, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις διαμαρτύρονταν για τα αποκλειστικά δικαιώματα που είχαν παραχωρηθεί στα κλαδικά ταμεία συντάξεων, διότι κατά τη γνώμη τους τα εν λόγω ταμεία δεν ήταν σε θέση να ικανοποιήσουν την υπάρχουσα ζήτηση στην αγορά των εν λόγω δραστηριοτήτων.

193. Δεν προκύπτει σαφώς από την απόφαση⁹² αν το Δικαστήριο δέχθηκε το επιχείρημα αυτό και, κατά συνέπεια, αν οι εξετασθέντες κανόνες προσέκρουαν, *prima facie*, στα άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86. Εν πάση περιπτώσει, οι κανόνες αυτοί κρίθηκαν σύνομοι με βάση το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης⁹³.

194. Στις παρούσες υποθέσεις δεν υποστηρίχθηκε από καμία πλευρά ότι τα επαγγελματικά ταμεία συντάξεων στις Κάτω Χώρες δεν παρέχουν ικανοποιητικές υπηρεσίες. Σε αντίθεση με τα ισχύοντα στην περίπτωση Albany, οι ανακόπτοντες της κύριας δίκης δεν επιθυμούσαν να ασφαλιστούν σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρία, αλλά σε κάποιο άλλο κλαδικό Ταμείο συντάξεων. Έτσι, δεν φαίνεται να διαφωνούν με την υποχρεωτική υπαγωγή αυτή καθαυτή. Τούτο επιβεβαιώνεται ίσως από το γεγονός ότι οι ανακόπτοντες δεν έκριναν αναγκαίο να καταθέσουν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου.

195. Επιπλέον, από κανένα στοιχείο του νομικού πλαισίου που περιγράφεται ανωτέρω δεν προκύπτει ότι τα Ταμεία οδηγούνται συστηματικά σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς τους. Αντίθετα, φαίνεται ότι υπάρχουν πολλές ασφαλιστικές δικλίδες κατά των καταχρήσεων. Οι ενδιαφερόμενοι έχουν τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους επί της αιτήσεως ενός επαγγελματικού φορέα για υποχρεωτική υπαγωγή των μελών του οικείου επαγγέλματος σε συγκεκριμένο σύστημα. Πριν από την έκδοση αποφάσεως περί υποχρεωτικής υπαγωγής λαμβάνουν χώρα διαβουλεύσεις με το κοινωνικό και οικονομικό συμβούλιο και με το ασφαλιστικό επιμελητήριο. Μεταγενέστερες τροποποι-

91 — Βλ. σκέψη 93 της αποφάσεως Albany.

92 — Σκέψεις 95 έως 97.

93 — Σκέψεις 98 έως 111.

ήσεις του συστήματος πρέπει να εγκρίνονται από τον υπουργό. Οι κανονισμοί και τα καταστατικά των Ταμείων πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Οι επενδύσεις υπόκεινται σε περιορισμούς και τα οικονομικά του Ταμείου ελέγχονται μονίμως⁹⁴.

196. Τέλος, το σύστημα που έχει επιλεγεί από τους ειδικευμένους ιατρούς έχει σχετικά περιορισμένες συνέπειες επί του ανταγωνισμού, καθότι το Ταμείο έχει αποκλειστικό δικαίωμα μόνον ως προς τη δεύτερη πτυχή του συστήματος.

197. Στις προτάσεις μου στην υπόθεση Albany πρότεινα να αφηθεί στην κρίση του εθνικού δικαστηρίου το ζήτημα της *prima facie* παραβάσεως των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86, διότι εξακολουθούσαν να παραμένουν ασαφή πάρα πολλά πραγματικά ζητήματα. Στις παρούσες υποθέσεις, ωστόσο, εν όψει των μόλις εκτεθέντων στοιχείων, τείνω να υποστηρίξω ότι δεν συντρέχει τέτοια παράβαση.

198. Σε περίπτωση που θα γινόταν δεκτή η ύπαρξη τέτοιας παραβάσεως, θα εδικαιολογείτο με βάση το άρθρο 90, παράγραφος 2, της Συνθήκης⁹⁵.

94 — Βλ. παραγράφους 9 έως 20 ανωτέρω.

95 — Βλ. σκέψεις 98 έως 111 στην υπόθεση Albany.

β) Οι κανόνες περί εξαιρέσεων από την υποχρεωτική υπαγωγή

199. Με βάση την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Albany, ένα κράτος μέλος μπορεί να θεωρήσει ότι η εξουσία για τη χορήγηση εξαιρέσεων πρέπει να παραχωρείται αποκλειστικά στο εμπλεκόμενο Ταμείο συντάξεων. Η σύγκρουση συμφερόντων που συνεπάγεται η σύμπτωση στον ίδιο φορέα του ρόλου του διαχειριστή του συστήματος και του ρόλου της εξουσιοδοτημένης για την παροχή εξαιρέσεων αρχής δικαιολογείται ή μετριάζεται από την εξειδικευμένη γνώση του Ταμείου, την ελευθερία επιλογής των κρατών μελών ώστε να οργανώνουν ένα τέτοιο ζήτημα σύμφωνα με τις προτεραιότητές τους και τη δυνατότητα δικαστικού ελέγχου⁹⁶.

200. Αν εξακολουθήσει να γίνεται δεκτή η νομολογία αυτή, η ανωτέρω συλλογιστική μπορεί να εφαρμοστεί και στις παρούσες υποθέσεις και ειδικότερα στις δυνατότητες εξαιρέσεως των άρθρων 1, παράγραφος 2, και 44, του κανονισμού συντάξεων του Ταμείου⁹⁷. Δεν πρέπει επιπλέον να λησμονείται ότι στις παρούσες υποθέσεις οι ειδικευμένοι ιατροί έχουν μια περαιτέρω — τουλάχιστον θεωρητικώς — δυνατότητα να ζητήσουν εξαίρεση από τον υπουργό με βάση το άρθρο 26 του BrfW⁹⁸.

201. Επομένως, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι ένα κράτος μέλος δεν παραβαίνει τα

96 — Βλ. σκέψεις 112 έως 121 της απόφασεως στην υπόθεση Albany. Για μια διαφορετική προσέγγιση βλ. παραγράφους 441 έως 468 των προτάσεών μου στην υπόθεση αυτή.

97 — Βλ. παραγράφους 31 έως 35 ανωτέρω.

98 — Βλ. παραγράφους 21 έως 23 ανωτέρω.

άρθρα 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης στην περίπτωση που ιδρύει σύστημα υποχρεωτικής υπαγωγής σε συστήματα συντάξεων σαν αυτό που ίδρυσαν οι Κάτω

Χώρες και, εντός του πλαισίου του συστήματος αυτού, καθιστά υποχρεωτική την υπαγωγή σε ορισμένο επαγγελματικό σύστημα συντάξεων.

IX — Συμπέρασμα

202. Επομένως, στα ερωτήματα που υπέβαλε το *Kantongerecht te Nijmegen* πρέπει κατά τη γνώμη μου να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις:

- «1) Τα 5 και 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ) δεν απαγορεύουν την έκδοση αποφάσεως κράτους μέλους με την οποία καθίσταται υποχρεωτική, κατόπιν σχετικής αιτήσεως αντιπροσωπευτικής οργανώσεως των μελών ελευθερίου επαγγέλματος, η υπαγωγή σε επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων όλων των μελών του οικείου επαγγέλματος.
- 2) Επαγγελματικό Ταμείο συντάξεων σαν το ολλανδικό ταμείο συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών ενεργεί, όσον αφορά την ασφάλιση για τη χορήγηση της *poortpensioen* και τη δεύτερη πτυχή του συστήματος συντάξεων των ειδικευμένων ιατρών, ως επιχείρηση κατά την έννοια των κανόνων περί προστασίας του ανταγωνισμού της Συνθήκης ΕΚ.
- 3) Δεν συντρέχει περίπτωση παραβάσεως των άρθρων 90, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 86, παράγραφος 1, ΕΚ και 82 ΕΚ) στην περίπτωση όπου ένα κράτος μέλος καθιερώνει σύστημα υποχρεωτικής υπαγωγής σε επαγγελματικά συστήματα συντάξεων σαν αυτό που ιδρύθηκε από τις Κάτω Χώρες και όταν, στα πλαίσια του συστήματος αυτού, καθιστά υποχρεωτική την υπαγωγή σε ορισμένο σύστημα συντάξεων όπως το ολλανδικό σύστημα συντάξεων για τους ειδικευμένους ιατρούς».